

eISSN: 2981-1791

Urban Strategic Thought

<https://ut.journals.ikiu.ac.ir/>

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Publisher: Imam Khomeini International University

Explaining the Mechanisms through which Family-Oriented Urban Design Shapes Collective Emotions

Mana Vahidbafandeh⁽¹⁾, Mojtaba Rafieian^{(2)*}, Seyed Mahdi Khatami⁽³⁾

1. PhD Candidate in Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

2. Professor of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

3. Associate Professor of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 03/10/2025

Accepted: 14/06/2026

PP. 192-216

Keywords:

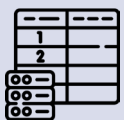
*Collective emotions,
Emotions, Family,
Family-centered urban
design, Urban affect*

Number of references: 107

Number of figures: 11

Number of tables: 4

Use your device to scan
and read the article online

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Social and cultural transformations in contemporary cities indicate that urban living experiences are not only influenced by physical and functional factors, but also shaped in emotional, affective, and social layers. The main issue of this research is to examine the impact of family-centered urban design on collective emotions and its connection to social cohesion and social capital. In this context, the family, as the primary social institution, plays a key role in the production of social capital and the reproduction of collective cohesion, while consuming urban services. Furthermore, collective emotions such as place attachment, social trust, and emotional security influence citizens' perceptions and experiences of urban spaces. The aim of this research is to clarify the mechanisms through which family-centered urban design affects collective emotions and to present a conceptual model that links the triad of family, collective emotions, and urban design within a coherent theoretical framework. Family-centered urban environments are increasingly recognized as influential contexts where everyday interactions, shared routines, and intergenerational encounters take place. Such environments support not only the functional needs of households but also shape the emotional climate of neighborhoods by fostering opportunities for social encounters, mutual support, and informal supervision. When urban spaces are designed to accommodate diverse family activities—ranging from childcare and leisure to mobility and safety—they create settings that promote a sense of belonging and shared responsibility among residents. Consequently, the emotional quality of these spaces contributes to strengthening social ties and enhancing the collective well-being of urban communities. Moreover, understanding the emotional dynamics generated within family-oriented urban spaces requires attention to the subtle interactions between spatial configurations and social behaviors. Urban design elements—such as walkable street networks, mixed-use environments, accessible public services, and safe communal areas—shape patterns of movement and encounter that contribute to the emergence of shared emotional experiences among residents. These spatial qualities can either facilitate or hinder the development of trust, reciprocity, and long-term place attachment. By focusing on the relational dimensions of urban space, this research highlights how design decisions at different scales influence not only the material conditions of urban life, but also the affective bonds that underpin cohesive and emotionally resilient communities.

The Purpose of the Research: The main objective of this research is to analyze and conceptualize the mechanisms through which family-oriented urban design influences collective emotions in urban settings. More specifically, the study aims to:

1. Identify key themes of collective emotional experiences in urban spaces.
2. Examine the role of families as both consumers of urban services and producers of social capital.

3. Investigate the interconnections between urban design practices, family dynamics, and emotional well-being.
4. Propose a three-dimensional conceptual model that integrates family, collective emotions, and urban planning as an interdependent system.

Methodology: This study employed a mixed qualitative meta-analysis approach, combining a systematic literature review of studies on collective emotions and urban design with a bibliometric analysis of research on family studies. The review process followed the PRISMA protocol, ensuring comprehensive identification, screening, and inclusion of relevant studies from international databases such as Scopus, Web of Science, and Google Scholar, along with national sources. Coding and thematic categorization were carried out using MAXQDA software to extract dominant concepts. Bibliometric mapping through VOSviewer was applied to identify clusters and trends in family research. To enhance the rigor of the review, clear inclusion and exclusion criteria were defined prior to the analysis. Studies published in peer-reviewed journals and reputable conference proceedings that addressed at least one of the core themes—family, collective emotions, urban design, or social cohesion—were considered for inclusion. After removing duplicates and screening titles, abstracts, and full texts, the selected studies were analyzed through a multi-stage coding process. Open coding was first applied to identify key concepts and recurring themes, followed by axial coding to establish relationships between categories related to emotional experience, family dynamics, and spatial design attributes. In the subsequent stage, the extracted themes and bibliometric clusters were integrated to construct a conceptual synthesis of the literature. The qualitative findings from the thematic analysis were compared with the structural patterns identified through bibliometric mapping in order to reveal convergences, research gaps, and emerging interdisciplinary linkages. This integrative process enabled the study to develop a comprehensive conceptual framework illustrating how family-oriented urban design can influence collective emotions and contribute to the formation of social capital and urban social cohesion.

Findings and Discussion: The findings reveal three major streams in the literature: collective emotions in urban contexts, family structures and functions, and urban design and planning. In the realm of collective emotions, themes such as emotional experiences of urban life, sense of place attachment, and emotional safety were dominant, highlighting that emotions form the basis of lived urban experience. In the family and urban studies domain, demographic changes, migration, inequality, and resilience emerged as critical issues, demonstrating the family's role as both a consumer of urban resources and a producer of social trust. Bibliometric analysis of family research emphasized clusters around socio-cultural and economic dimensions, socialization processes, family diversity, and well-being.

Integrating these strands shows that family, collective emotions and urban design operate in a dialectical and cyclical relationship: urban environments shape emotional experiences and family well-being; families, in turn, contribute to urban social capital through everyday practices; and collective emotions act as an intangible but powerful force reproducing social cohesion or fragmentation. The proposed three-part model positions Family, Collective Emotions, and Urban Design as interlinked domains essential for creating emotionally sustainable and family-friendly cities. Another key insight emerging from the analysis is the role of spatial qualities in mediating everyday family interactions and shaping collective emotional climates within neighborhoods. Urban environments that provide accessible public spaces, safe pedestrian networks, green areas, and community-oriented facilities tend to encourage frequent social encounters among families and residents. These encounters contribute to the gradual formation of familiarity, trust, and shared norms, which are central components of social capital. Conversely, fragmented urban forms, lack of safe communal areas, and excessive spatial segregation may limit opportunities for interaction and weaken the emotional bonds that connect residents to their neighborhoods. The findings also highlight the importance of considering family diversity in urban design and planning processes. Contemporary cities host a wide range of household types, including nuclear families, single-parent households, extended families, and migrant families, each with distinct spatial and social needs. Recognizing this diversity allows urban policies, design strategies to move beyond standardized approaches, and instead promote inclusive environments that accommodate different lifestyles and cultural practices. Such inclusivity can strengthen feelings of belonging and emotional security among residents, thereby reinforcing the social resilience of urban communities. Finally, the discussion underscores that collective emotions function as a bridging mechanism between physical space and social structure. Emotional responses such as trust, attachment, and perceived safety are not merely individual experiences but are socially produced and shared within everyday urban life. When family-oriented design principles are embedded in urban development—through human-scale planning, accessible services, and supportive public spaces—they can nurture positive collective emotions that sustain long-term social cohesion. In this sense,

designing cities that acknowledge the emotional and relational dimensions of family life becomes a crucial step toward achieving more inclusive, livable, and socially sustainable urban environments. Furthermore, the synthesis of the reviewed literature suggests that the effectiveness of family-centered urban design depends not only on the presence of supportive physical infrastructure but also on the quality of governance and community participation in planning processes. Participatory planning mechanisms that involve families and local residents in decision-making can strengthen feelings of ownership and collective responsibility toward urban spaces. Such processes help ensure that design interventions reflect the lived realities and everyday needs of households, thereby increasing the likelihood that public spaces will be actively used, maintained, and socially valued by the community. In addition, the results indicate that the temporal dimension of urban life plays a significant role in shaping collective emotions and family experiences within cities. Daily rhythms of work, childcare, leisure, and mobility structure how families interact with urban environments and with one another. Urban design strategies that consider these temporal patterns—such as flexible public spaces, accessible neighborhood services, and safe evening environments—can support continuous and meaningful engagement with urban space. By aligning spatial design with the rhythms of family life, cities can foster more stable emotional attachments and reinforce the social networks that underpin cohesive and resilient urban communities.

Conclusion: This study concludes that the dynamics of urban life cannot be fully explained through spatial or structural analysis alone. Instead, a comprehensive understanding requires recognition of the interdependence between family dynamics, collective emotions, and urban design. The proposed conceptual model (illustrated in Figure 14) demonstrates that family-oriented urban design, when attentive to emotional and social dimensions, can enhance place attachment, trust, and emotional safety while simultaneously strengthening family resilience and social cohesion.

For future research, emphasis should be placed on empirical validation of the model in diverse cultural and urban contexts, comparative studies across societies, and the integration of innovative tools such as emotional mapping and behavioral tracking to measure collective emotions in situ. In addition, applying this framework may help policymakers better anticipate how shifts in household structures or emotional climates shape citizens' spatial behaviors over time. Furthermore, by embedding emotional–social indicators into urban evaluation systems, planners can move toward more human-centered and resilient urban environments that reflect the lived realities of families. Ultimately, this model helps guide cities toward designs that genuinely support everyday emotional and social well-being. Moreover, the implications of this study extend beyond theoretical discussions and offer practical insights for urban planners, designers, and policymakers. Recognizing the family as a central actor in the production of social capital highlights the need for planning approaches that prioritize everyday social interactions, accessibility of neighborhood services, and inclusive public spaces. Integrating family-oriented considerations into urban design can contribute to environments that support intergenerational interaction, encourage informal social networks, and cultivate a sense of belonging among residents. Such strategies can ultimately reinforce the emotional foundations of urban life and contribute to more stable and cohesive communities. At the same time, the findings suggest that future urban policies should move toward a more interdisciplinary understanding of cities, where emotional, social, and spatial dimensions are addressed simultaneously. Collaboration between urban planners, sociologists, environmental psychologists, and policymakers can help translate the conceptual insights of this study into actionable planning frameworks. By acknowledging that emotions and social relationships are embedded within spatial environments, cities can develop planning strategies that not only respond to physical needs but also nurture the emotional well-being and collective resilience of urban populations. Additionally, the research underscores the necessity of adopting a longitudinal perspective in examining the relationship between family-centered design and collective emotions. Urban transformations unfold gradually, and emotional attachments to place evolve through continuous interactions and shared experiences over time. Long-term studies that trace changes in emotional patterns across different life stages and family structures can offer deeper insight into how urban design supports or undermines emotional resilience. Such temporal understanding would enable planners to adapt design strategies proactively in response to demographic changes, mobility trends, and evolving family lifestyles. Finally, this study reinforces the notion that urban sustainability must include emotional and social dimensions alongside ecological and economic ones. The creation of emotionally supportive spaces—where trust, empathy, and mutual care are cultivated—forms a crucial component of sustainable urban living. Future cities that embrace emotional intelligence in their design philosophy are likely to display greater adaptability and social harmony. Therefore, the integration of emotional metrics in planning and evaluation processes should be seen not as an optional enhancement, but as a fundamental criterion for achieving cities that truly empower families and nurture collective well-being across generations. In summary, integrating the perspectives of family studies, collective emotions, and urban design provides a more holistic understanding of how everyday urban environments influence social life. By recognizing the emotional and relational dimensions embedded in spatial settings, planners and researchers can better interpret the ways in which families interact with their surroundings and with one another.

Funding: There is no funding support.

Authors' Contribution: First Author (Vahidbafandeh, Mana): Conceptualization; Methodology; Investigation; Formal analysis; Data curation; Visualization; Writing – original draft; Writing – review & editing; Project administration.

Second Author (Rafieian, Mojtaba): Methodology; Formal analysis; Validation; Writing – review & editing; Supervision.

Third Author (Khatami, Seyed Mahdi): Data curation; Resources; Writing – review & editing.

Conflict of Interest: Authors declared no conflict of interest.

Highlight

- This study develops a three-dimensional conceptual model linking family, collective emotions, and urban design as interdependent components of sustainable urban life.
- Findings demonstrate that family-oriented urban design not only shapes collective emotions such as trust, attachment, and emotional safety but also strengthens social cohesion.
- The research highlights the necessity of integrating emotional and familial dimensions into urban planning to foster inclusive, resilient, and family-friendly cities.

This paper is an open access and licenced under the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) licence.

©2025, UST. All rights reserved.

Cite this article: Vahidbafandeh, M., Rafieian, M., & Khatami, S. M. (2026). Explaining the Mechanisms through which Family-Oriented Urban Design Shapes Collective Emotions. *Urban Strategic Thought*, 4(1(7)), 192-216.

<https://doi.org/10.30479/UST.2026.22778.1224>

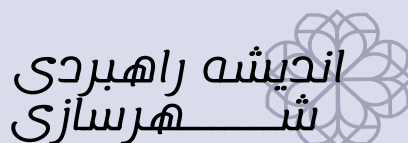

https://ut.journals.ikiu.ac.ir/article_4202.html

*. Corresponding Author (Email: rafiei_m@modares.ac.ir) / (Phone: +989121860887)

This article is taken from the doctoral thesis of the first author with the title “Developing a Conceptual Framework for Family-Oriented Urban Design Based on Collective Emotions”, which was jointly supervised by the second and third authors, and has been defended at Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۱-۱۷۹۱

مقاله علمی-پژوهشی

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

تبیین سازوکارهای اثرگذاری طراحی شهری خانواده‌محور بر احساسات جمعی

مانا وحیدبافنده^(۱)، مجتبی رفیعیان^{(۲)*}، سیدمهدی خاتمی^(۳)

- ۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، گروه شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
 ۲- استاد، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
 ۳- دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده فارسی	Simple English Abstract
دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۱۱ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۲۴ صص: ۲۱۶-۱۹۲ واژگان کلیدی: احساسات، احساسات جمعی، طراحی شهری خانواده‌محور، عاطفه شهری، خانواده تعداد منابع: ۱۰۷ تعداد اشکال: ۱۱ تعداد جداول: ۴	مقدمه: تحولات اجتماعی و فرهنگی در شهرهای معاصر نشان می‌دهد که تجربه زیست شهری تنها متأثر از عوامل کالبدی و کارکردی نیست، بلکه در لایه‌های عاطفی، هیجانی و اجتماعی نیز شکل می‌گیرد. مسأله اصلی این پژوهش، بررسی تأثیر طراحی شهری خانواده‌محور بر احساسات جمعی و ارتباط آن با انسجام اجتماعی و سرمایه اجتماعی است. در این راستا، خانواده به‌عنوان نخستین نهاد اجتماعی در کنار مصرف خدمات شهری، نقشی کلیدی در تولید سرمایه اجتماعی و بازتولید انسجام جمعی دارد. در دهه‌های اخیر، رویکردهای نوین برنامه‌ریزی و طراحی شهری به تدریج از نگاه صرفاً فیزیکی و زیرساختی فاصله گرفته و به سوی درک عمیق‌تری از ابعاد انسانی و عاطفی فضا حرکت کرده‌اند. در این میان، خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، نقش محوری در شکل‌گیری تجربه‌های روزمره، الگوهای تعامل اجتماعی و ادراک از محیط شهری ایفا می‌کند. کیفیت فضاهای عمومی، دسترسی‌پذیری و ایمنی همگی عواملی هستند که می‌توانند حس تعلق را در میان اعضای خانواده و جامعه تقویت کنند. هدف پژوهش: هدف اصلی پژوهش، تبیین سازوکارهای اثرگذاری طراحی شهری خانواده‌محور بر احساسات جمعی و ارائه مدلی مفهومی است که بتواند پیوند سه‌گانه خانواده، هیجانات جمعی و طراحی شهری را در یک چارچوب نظری منسجم ترسیم کند. روش‌شناسی: پژوهش حاضر از رویکرد مرور نظام‌مند و تحلیل کتاب‌سنجی بهره گرفته است. ابتدا با استفاده از پایگاه‌های علمی بین‌المللی و داخلی، ادبیات مرتبط با سه حوزه خانواده، احساسات جمعی و شهرسازی گردآوری شد. سپس با نرم‌افزار MAXQDA کدگذاری و تحلیل مفهومی انجام گرفت و در ادامه با کمک نرم‌افزار VOSviewer نقشه‌های هم‌رخدادی و خوشه‌بندی	Introduction: Social and cultural transformations in contemporary cities indicate that the experience of urban life is not shaped solely by physical and functional factors, but also emerges within emotional, affective, and social layers. The main issue of this study is to examine the impact of family-oriented urban design on collective emotions and its relationship with social cohesion and social capital. In this regard, the family, as the primary social institution, alongside consuming urban services, plays a key role in generating social capital and reproducing collective cohesion. In recent decades, new approaches in urban planning and design have gradually moved away from purely physical and infrastructural perspectives toward a deeper understanding of the human and emotional dimensions of space. In this context, the family, as the most fundamental social institution, plays a central role in shaping everyday experiences, patterns of social interaction, and perceptions of the urban environment. The quality of public spaces, accessibility, and safety are all factors that can strengthen the sense of belonging among family members and the wider community. Research Objective: The main objective of this research is to explain the mechanisms through which family-oriented urban design influences collective emotions and to present a conceptual model that illustrates the triadic relationship between family, collective emotions, and urban design within a coherent theoretical framework. Methodology: This study employs a systematic re-

Simple English Abstract	چکیده فارسی	اطلاعات مقاله
view and bibliometric analysis approach. First, relevant literature related to the three domains of family, collective emotions, and urban studies was collected from international and domestic academic databases. Then, conceptual coding and analysis were conducted using MAXQDA software, followed by the visualization of co-occurrence networks and thematic clusters with the help of VOSviewer. Findings and Discussion: The findings indicate that three main streams can be identified in the scientific literature: (1) collective emotions within urban contexts and their role in social cohesion or fragmentation, (2) the family as a multi-layered institution with educational, cultural, and social functions, and (3) urban design as a platform for reproducing lived experiences. Conclusion: The study concludes that achieving a family-oriented city with an emotional-social approach requires urban design that simultaneously addresses family needs and the affective dimensions of urban life. The proposed conceptual model can serve as a foundation for future empirical studies and urban policy-making.	موضوعی ترسیم شد. یافته‌ها و بحث: یافته‌ها نشان دادند که سه جریان اصلی در ادبیات علمی قابل شناسایی است: (۱) احساسات جمعی در بستر شهر و نقش آن‌ها در انسجام یا گسست اجتماعی، (۲) خانواده به عنوان نهادی چندلایه با کارکردهای تربیتی، فرهنگی و اجتماعی، و (۳) طراحی شهری به عنوان بستری برای بازتولید تجربه‌های زیسته. نتیجه‌گیری: پژوهش حاضر نتیجه می‌گیرد که برای دستیابی به شهر خانواده‌محور با رویکرد هیجانی- اجتماعی، باید طراحی شهری به گونه‌ای صورت گیرد که همزمان به نیازهای خانوادگی و ابعاد عاطفی زندگی شهری توجه کند. مدل مفهومی ارائه شده می‌تواند مبنایی برای مطالعات تجربی و سیاست‌گذاری‌های شهری آینده باشد.	با استفاده از دستگاه خود رمزینه را جهت مطالعه مقاله اسکن فرمایید.

نکات برجسته:

- این پژوهش یک مدل سه‌بعدی معرفی می‌کند که تعامل میان خانواده، احساسات جمعی و طراحی شهری را به عنوان پایه‌های حیات شهری پایدار نشان می‌دهد.
- نتایج بیانگر آن است که طراحی شهری خانواده‌محور می‌تواند اعتماد، احساس تعلق و امنیت هیجانی را تقویت می‌کند.
- ضرورت ادغام ابعاد عاطفی و خانوادگی در برنامه‌ریزی شهری برای ارتقای کیفیت زندگی و تقویت انسجام اجتماعی.

ارجاع به این مقاله: وحیدباغنده، مانا، رفیعیان، مجتبی و خاتمی، سیدمهدی. (۱۴۰۴). تبیین سازوکارهای اثرگذاری طراحی شهری خانواده‌محور بر احساسات جمعی. *انجمن راهبردی شهرسازی*، ۴(۷۷)، ۱۹۲-۲۱۶.

 <https://doi.org/10.30479/UST.2026.22778.1224>

OPEN ACCESS

این مقاله به صورت دسترسی باز و با مجوز [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) قابل استفاده است.

©2025, UST. All rights reserved.

* نویسنده مسئول (رایانامه: rafiei_m@modares.ac.ir) / (تلفن: ۰۹۱۲۱۸۶۰۸۸۷)

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تدوین چارچوب مفهومی شهرسازی خانواده‌محور مبتنی بر احساسات جمعی» است که تحت راهنمایی مشترک نویسندگان دوم و سوم انجام شده و در دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران در حال انجام است.

۱- مقدمه و بیان مسئله

در دهه‌های اخیر، شتاب فزاینده شهرنشینی، دگرگونی در سبک‌های زندگی و تحولات اجتماعی- فرهنگی، فضاهای عمومی شهرها را به یکی از محوری‌ترین عرصه‌های زیست اجتماعی در کلان‌شهرها بدل ساخته است. این فضاها صرفاً مکان‌هایی برای پاسخ‌گویی به نیازهای کارکردی شهروندان محسوب نمی‌شوند، بلکه به مثابه صحنه‌هایی اجتماعی، بستر شکل‌گیری مناسبات انسانی، تعاملات میان‌نسلی و بازتولید تجربه‌های عاطفی و جمعی به‌شمار می‌آیند (Gehl, 2011; Carmona, 2019). کیفیت و غنای فضاهای شهری به‌طور مستقیم با مفاهیمی همچون سرمایه اجتماعی، انسجام جمعی و احساس تعلق مکانی تنیده است (Putnam, 2000; Low & Altman, 1992). هرگونه فروکاست در این ابعاد می‌تواند به سستی مشارکت اجتماعی، زوال اعتماد و تضعیف پیوندهای هویتی^۱ در مقیاس شهری بینجامد.

با این حال، الگوهای توسعه کالبدی- فضایی در بسیاری از بافت‌های شهری معاصر، که اغلب تحت سیطره منطق کمی و غفلت از رویکردهای انسان‌محور شکل گرفته‌اند، زمینه‌ساز افول کیفیت زندگی، تعمیق احساس بیگانگی و گسست در پیوندهای عمیق بین‌نسلی شده‌اند (Madanipour, 2017; Habibi & Hourcade, 2021). از منظر نظری، نسبت میان طراحی شهری خانواده‌محور و احساسات جمعی، در پیوند وثیق با مفاهیمی نظیر حافظه جمعی، سرمایه فرهنگی و انسجام اجتماعی قرار دارد (Halbwachs, 1992; Scannell & Gifford, 2010). یافته‌های روان‌شناسی محیطی نیز نشان می‌دهد که فضاهایی که امکان تعامل مستمر میان نسل‌ها و گروه‌های متنوع اجتماعی را تسهیل می‌کنند، می‌توانند زمینه‌ساز بازتولید اعتماد، ارتقای سلامت روان و تقویت شبکه‌های همبستگی باشند (Manzo & Perkins, 2006; Diener et al., 2018).

از منظر فلسفه فضا، لوفور تأکید می‌کند که فضا نه صرفاً کالبدی فیزیکی، بلکه محصولی اجتماعی است که در آن مناسبات انسانی، تجربه‌های زیسته و هویت جمعی بازتولید می‌شوند. در این چارچوب، طراحی شهری خانواده‌محور را می‌توان به‌مثابه ابزاری کارآمد برای فروکاست از انزوای اجتماعی، تقویت خاطره جمعی و ارتقای کیفیت زیست مشترک تلقی کرد (UN-Habitat, 2022; Bermudez, 2022).

(2016). پژوهش‌های نوین در حوزه نقشه‌برداری احساسی نشان می‌دهند که کیفیت ادراک‌شده از فضاهای عمومی تأثیری مستقیم بر تجربه احساساتی چون غرور، امنیت، آرامش و هیجان دارد (Lynch, 1960; Pew, 2015).

فقدان چنین فضاهایی نه تنها به‌منزله کاستی کالبدی تلقی نمی‌شود، بلکه می‌تواند به‌عنوان بحرانی اجتماعی- فرهنگی تحلیل گردد که پیامد اصلی آن کناره‌گیری فردی افول سرمایه اعتماد و گسست عاطفی در سطح جمعی است (Forrest & Kearns, 2001). تحولات ساختاری معاصر، از جمله تغییر در نهاد خانواده، افزایش جابه‌جایی‌های جمعیتی و فشارهای برخاسته از بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی، ضرورت بازاندیشی در جایگاه فضاهای عمومی را بیش از پیش برجسته ساخته‌اند (UN-Habitat, 2022; Harvey, 2012).

در چنین بستر پرچالشی، طراحی شهری دیگر نمی‌تواند به‌منزله کنشی صرفاً زیباشناختی یا کارکردی تلقی شود، بلکه باید آن را به‌مثابه سازوکاری اجتماعی- فرهنگی و عاطفی نگریست که به‌طور مستقیم بر کیفیت تجربه زیسته شهروندان و بازتولید احساسات جمعی اثرگذار است (Jacobs, 1961; Talen, 2019). در این میان، خانواده به‌عنوان سنگ‌بنای بازتولید هویت و فرهنگ، کارکردی اساسی در انسجام اجتماعی ایفا می‌کند؛ باین‌حال، بسیاری از فضاهای عمومی معاصر با نیازهای خانواده‌ها هم‌خوانی ندارند و این ناهم‌خوانی به تضعیف پیوندهای میان‌نسلی و کاهش حس تعلق منجر شده است.

با وجود اهمیت روزافزون این موضوع، خلأ آشکاری در ادبیات پژوهشی به چشم می‌خورد. اگرچه مطالعات بسیاری به تحلیل کیفیت فضاهای عمومی، سرمایه اجتماعی یا حس تعلق پرداخته‌اند، اما کمتر پژوهشی به‌طور نظام‌مند به واکاوی سازوکارهای اثرگذاری طراحی خانواده‌محور بر احساسات جمعی مبادرت کرده است (Sepe, 2017; Montgomery, 2013). این کمبود معرفتی از یک‌سو مانع غنای نظریه‌پردازی در حوزه تنیدگی میان فضا، خانواده و تجربه عاطفی می‌شود و از سوی دیگر، سیاست‌گذاری‌های شهری را در مسیر ارتقای کیفیت زندگی و انسجام اجتماعی با کاستی‌های جدی مواجه می‌سازد.

ازاین‌رو، واکاوی سازوکارهای اثرگذاری طراحی شهری خانواده‌محور بر احساسات جمعی ضرورتی دوگانه دارد: نخست، در سطح نظری که می‌تواند به تکوین چارچوبی

مفهومی برای فهم رابطه میان فضا و عاطفه جمعی بینجامد؛ و دوم، در سطح کاربردی که می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری و طراحی شهری قرار گیرد با هدف ارتقای انسجام اجتماعی، بازتولید اندوخته فرهنگی و تقویت هویت مشترک شهری. بنابراین، سوال اصلی پژوهش این است که چگونه طراحی شهری خانواده‌محور می‌تواند احساسات جمعی^۲ را بازتولید کرده و به تقویت انسجام اجتماعی در شهرها کمک کند؟

۲- پیشینه پژوهش

مطالعات در حوزه تأثیر طراحی شهری بر تجربه عاطفی و اجتماعی کاربران، به‌ویژه خانواده‌ها، از دهه ۱۹۹۰ میلادی به بعد به‌صورت جدی مطرح شده است. این پژوهش‌ها ابتدا از رهگذر مفاهیمی چون «تعلق مکانی» (Relph, 1976)، «ادراک محیطی» (Tuan, 1977) و «خاطره جمعی» (Halbwachs, 1992) وارد مباحث شهری شدند و سپس با گسترش رویکردهای انسان‌محور در شهرسازی، به موضوعات اثرگذاری مانند طراحی فضاهای خانواده‌پسند، فضاهای یادگیرنده، فضاهای احساسی و شهرهای دوستدار کودک گسترش یافتند.

پیکره‌ی مطالعات داخلی مرتبط با خانواده‌محوری در حوزه مطالعات محیطی را می‌توان در سه ریل به‌هم‌پیوسته صورت‌بندی کرد: نخست، ریل «هسته مفهومی و هنجاری» که می‌کوشد بنیادهای نظری/فقهی و شاخص‌های کلان شهر خانواده‌مبنا را مفهوم‌پردازی کند؛ دوم، ریل «الگوهای فضایی و سازمان معماری/مسکن» که با رهیافت‌های کیفی و تطبیقی به طراحی منعطف و قلمروسازی در مقیاس واحد و مجموعه‌های زیستی می‌پردازد؛ و سوم، ریل «تجربه زیسته و کنش‌های خانوادگی» که از مجرای تفسیرهای میدانی، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد و سنجش‌های ادراکی، کیفیت تجربه خانواده را در فضاهای محلی پی می‌گیرد.

در لایه مفهومی/هنجاری، تلاش‌هایی هم‌چون (Molaei et al., 2024) با اتکا به تحلیل محتوای کیفی منابع فقهی-فرهنگی، به لایه‌بندی سه‌گانه‌ای دست می‌یابند که از مفاهیم فقهی آغاز و با تفسیر آن‌ها در زمینه محله اسلامی به نیازهای واقعی خانواده پیوند می‌خورد. این چارچوب، اگرچه فاقد اعتبارسنجی میدانی است، اما یک «نقشه مفهومی» بومی برای فاصله‌گذاری انتقادی با نسخه‌های وارداتی شهرسازی مدرن فراهم می‌کند. نقطه قوت این آثار در «وضوح هنجاری» و تبیین نسبت ارزش‌ها-

فضا است، اما برای گذر از «بایدها» به «می‌توان‌ها» نیازمند اتصال به شواهد میدانی و سنجه‌های اجرایی‌اند.

ریل دوم، با تمرکز بر «سازمان فضایی و قابلیت‌های طراحی»، سعی می‌کند مفاهیم بالا را به الگوهای قابل کاربست فروبکاهد (Gharavi Alkhansari, 2018). با مطالعه تطبیقی نمونه‌های سنتی و معاصر، «انعطاف‌پذیری» را در قالب قابلیت تفکیک/ادغام واحدها، استقلال حوزه‌های دسترسی، تنظیم اتصالات چندعملکردی و توسعه کنترل‌شده (با حفظ هویت مکانی) صورت‌بندی می‌کند. (Hosseini et al., 2016) این خط را در سطح «دستور زبان قلمروها» دنبال می‌کنند و نسبت قلمروهای فردی-جمعی و مفاصل ارتباطی را به‌مثابه موتور تعاملات روزمره و مانع انزوای ناخواسته نشان می‌دهند. افزوده بر این، (Eghbalinia & Shohani, 2018) از منظر کیفیت زندگی، نقش ارتقای استانداردهای اندام‌های مسکونی، فضای سبز و طرح‌های نو را در تقویت آسایش، رضایت و حس تعلق برجسته می‌کنند. قوت مشترک این آثار در ارائه «راهنماهای طراحی» و نشان دادن ربط مستقیم ریزتصمیم‌های کالبدی با پیامدهای اجتماعی-فرهنگی و عاطفی است؛ باین‌همه، غلبه‌ی رویکرد نمونه‌محور و فقدان پیگیری رفتاری پس از اجرا، دامنه نیز تعمیم و استنباط علی را محدود می‌کند.

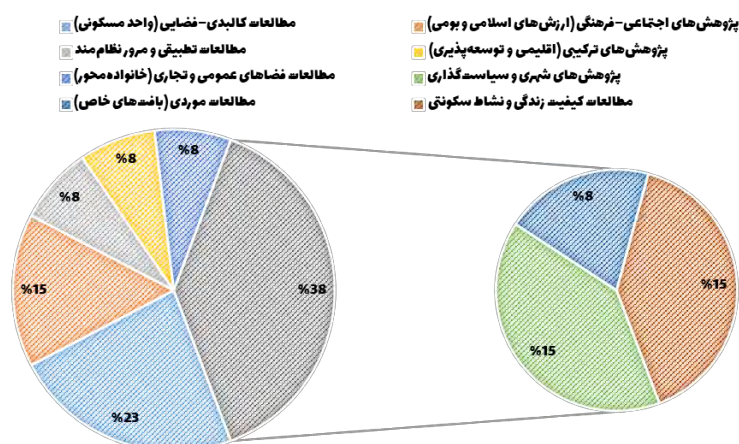
ریل سوم، یعنی «تجربه زیسته و کنش خانوادگی»، به‌خوبی نشان می‌دهد که چگونه الگوهای اقتصادی، فرهنگی و ساختاری خانواده به زبان فضا ترجمه می‌شوند. (Fallah, 2024) با رویکرد داده‌بنیاد نشان می‌دهد تغییرات ساختار اقتصادی خانواده، محوریت جمع را تضعیف و فردمحوری را تقویت کرده و این دگرگونی در سازمان فضایی با حذف سلسله‌مراتب سنی/جنسی و کاهش سیالیت نمود یافته است. (Ahmadi et al., 2021) در مطالعه‌ای تفسیری بر سکونتگاه غیررسمی، پویایی معنای سکونت را در گذار از «تعلق جمعی خانواده بزرگ» تا «رقابت/تنازع برای ارتقای سرمایه‌ها و تصرف فضا» صورت‌بندی می‌کنند؛ تحلیلی که ظرایف فرهنگی-قدرت را به نقشه روابط فضایی پیوند می‌دهد. این گروه از مطالعات، سرمایه مهمی در «فهم سازوکارهای ادراکی-رفتاری» فراهم کرده است؛ با این حال، استانداردسازی ابزارهای سنجش احساسات جمعی و اجرای طرح‌های پیش/پس‌آزمون برای اعتبارسنجی مداخلات، هنوز حلقه مفقوده است.

بازخوانی کرد. جنبش «شهر زیبا» در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، با اتکا به زیباسازی، فضاهای عمومی شاخص، و خیابان‌های عریض، می‌کوشید از رهگذر شکوه کالبدی به ارتقای اخلاق و فرهنگ عمومی مدد رساند؛ هرچند تمرکز اصلی آن بر مقیاس کلان و زیبایی‌شناسی بود، اما به‌طور غیرمستقیم حضور مدنی و مناسک جمعی خانوارها را امکان‌مند می‌کرد (Burnham & Bennett, 1908). پس از آن، مدرنیسم با خوانش‌هایی چون لوکوربوزیه و گروپوس، بهداشت، نور، تهویه و نظم فضایی را هنجار کرد و از طریق استانداردسازی واحدهای مسکونی، بخشی از نیازهای زیست‌بهداشتی خانواده‌ها را پاسخ داد؛ با این حال، تفکیک کاربری‌ها و مقیاس ابربلاک^۲، در بسیاری از تجربه‌ها به گسست تعاملات محله‌ای و تضعیف پیوندهای روزمره انجامید (Le Corbusier, 1929; Gropius, 1935). نقد این شکاف (شکل شماره ۱)، دهه‌های بعد در «نوشهرگرایی»^۴ متبلور شد: بازگشت به محله فشرده، کاربری مختلط، پیاده‌مداری و مقیاس انسانی با هدف احیای خیابان زیست‌پذیر، دسترسی نزدیک به خدمات روزمره و تقویت تعامل همسایگی همه‌عنصری که با زیست‌خانوادگی هم‌افزا هستند (Duany et al, 2000; Calthorpe, 1993). هم‌زمان، گفتمان «توسعه پایدار» و «شهرهای سالم» با تأکید بر عدالت فضایی، فضاهای سبز، حمل‌ونقل فعال و کیفیت محیط، چارچوبی برای پیوند سلامت جسمی/ روانی فراهم آوردند (UN, 1987; WHO, 1998).

در پهنه سیاستی، (Nafei et al., 2025) از رهگذر مرور حیطه‌ای و مصاحبه با خبرگان، به مدلی با چهار مؤلفه اصلی و چهارده مؤلفه فرعی «شهر دوستدار خانواده» می‌رسند و بر لزوم ادغام ابعاد اجتماعی- فرهنگی- اقتصادی در حکمرانی شهری تصریح می‌کنند؛ درحالی‌که (Fani, 2019) با ارزیابی توصیفی، شکاف میان نیازهای زنان باردار و وضعیت محیطی/ خدماتی را آشکار می‌سازد و به‌طور غیرمستقیم ضرورت بازطراحی شاخص‌ها و دستورکارهای مداخله‌ای را یادآور می‌شود. اما برای تبدیل به «برنامه عمل» نیازمند پیوند با سنجش‌های میدانی و طولی‌اند.

جمع‌بندی انتقادی پیشینه داخلی سه گزاره مرکزی را تثبیت می‌کند: نخست، «جهت‌گیری همگرا» به سوی این ادعا که بخش‌هایی از الگوهای مدرن وارداتی با نیازها و الگوهای تعامل خانوادگی تعارض دارند و بومی‌سازی شاخص‌ها اجتناب‌ناپذیر است (Molaei et al., 2024; Alborzi et al., 2023). دوم، «اهمیت انتظام فضا و خوانایی مسیرها/ قلمروها» به‌عنوان اهرم‌های کلیدی تقویت تعاملات خانوادگی، کاهش انزوا و ارتقای تجربه عاطفی- جمعی (Hosseini et al., 2016; Nourtaghani et al., 2023). سوم، «لزوم تعادل سه‌گانه کالبدی- معنایی- رفتاری» و هم‌نشینی آن با کارایی اقلیمی و دسترسی‌پذیری خدمات، برای دستیابی به نشاط سکونتی و رفاه خانواده (Sadat et al., 2024; Norouzi et al., 2024).

پیشینه جهانی پیوند «خانواده و شهر» را می‌توان از مسیر تحولات پارادایمی برنامه‌ریزی و طراحی شهری

شکل ۱. توزیع حوزه‌های موضوعی مقالات داخلی مرتبط با خانواده در مطالعات شهری (بر اساس بررسی ۱۵ مقاله)

سنجش پیامدهای عاطفی - جمعی تأکید دارد (Drianda, 2018). در میدان حرفه‌ای، پیشنهادهایی مانند «پاداش تراکم میان‌رده» برای گشودن سبدي از گونه‌های مسکن قابل تحمل خانواده‌محور در محلات تک‌خانوار، می‌کوشند شکاف بازار را با ابزارهای تنظیم‌گری پر کنند؛ هرچند پشتوانه تجربی به مطالعات امکان‌سنجی محدود می‌ماند (Moskol, 2016).

۳- مبانی نظری

در چارچوب مبانی نظری، ابتدا مبانی نظری خانواده تبیین می‌گردد و در پایان همان بخش نسبت و پیوند آن با شهرسازی/ طراحی شهری به‌طور صریح مشخص می‌شود؛ سپس مبانی احساسات جمعی تحلیل خواهد شد و در خاتمه آن بخش نیز ارتباط آن با شهرسازی/ طراحی شهری به‌صورت نظام‌مند صورت‌بندی می‌گردد.

۳-۱- مطالعه مفهوم خانواده

واژه «خانواده» در زبان فارسی از دو جزء «خانه» و «واده» آده» (به‌معنای آورده یا دارندگان) تشکیل شده و در اصل به معنای «دارندگان یک خانه» یا «ساکنان یک کانون مشترک» بوده است (Dehkhoda, n.d.; Amid, 2009). این واژه (جدول شماره ۱)، در گذر زمان، از یک معنای صرفاً مکانی و سکونت‌ی، به مفهومی گسترده‌تر و اجتماعی‌تر تحول یافته است. در زبان‌های اروپایی، معادل آن واژه Family از ریشه لاتینی familia آمده که در اصل به مجموعه افراد و خدمتکارانی که تحت سرپرستی یک شخص زندگی می‌کردند اطلاق می‌شد (Etymonline, 2024).

جدول ۱. تعریف واژه خانواده

منبع	تعریف
Giddens, 2013; Strong et al., 2021	در علوم اجتماعی و انسانی، خانواده گروهی از افراد است که از طریق پیوندهای نسبی، سببی یا انتخابی با یکدیگر مرتبط بوده و در یک نظام تعاملی - عاطفی مشترک زندگی می‌کنند.
Minuchin, 1974	در روان‌شناسی، خانواده به‌عنوان یک نظام باز تعریف می‌شود که از واحدهای فردی (اعضا) تشکیل شده و از طریق تعاملات متقابل، نیازهای هیجانی، شناختی و اجتماعی اعضا را برآورده می‌کند.
Lévi-Strauss, 1969	در انسان‌شناسی، خانواده یک گروه خویشاوندی است که با پیوندهای نسبی یا سببی متحد شده.

همچنین ادبیات «کودک‌محور/ خانواده‌محور» از سطح توصیه‌های عام فراتر رفته و به مداخلات دقیق‌تر رسیده است. آثار کارستن نشان می‌دهد که سکونت خانوارهای دارای فرزند در بافت‌های عمودی فشرده، اگر با پشتیبانی طراحی در سه مقیاس «واحد- ساختمان- محله» همراه شود (کیفیت فضاهای مشترک، حرکت مستقل کودکان، دسترسی به بازی، خدمات نزدیک)، می‌تواند هم با رفاه خانوادگی سازگار باشد و هم با اهداف فشرده‌سازی شهری همسو بماند (Karsten, 2003; Karsten, 2022).

ویتزمن نیز در همین مسیر، راهبردهای خلق محیط‌های دوستدار کودک در مراکز شهری را گردآوری می‌کند و بر ضرورت مشارکت مستقیم کودکان/ والدین در سیاست‌گذاری خردمحله‌ای تأکید می‌گذارد (Whitzman, 2017). در سطح سیاست شهری، کارون برگ نشان می‌دهد چگونه برنامه‌های «شهر دوستدار کودک» در پروژه‌های باززنده‌سازی می‌توانند خانواده‌ها را به‌عنوان «جمعیت مطلوب» برای بازتولید حیات شهری هدف بگیرند، اما در عین حال، باید نسبت به پیامدهای نابرابری و «جنسیت‌مندی فضا» حساس باشند (Van Den Berg, 2013).

شواهد کمی بین‌رشته‌ای نیز به تدریج در حال انباشته شدن است. مطالعه روکس و وارنر با تلفیق داده‌های برنامه‌ریزی شهری و شاخص‌های جرم، نشان می‌دهد برخی مؤلفه‌های «برنامه‌ریزی خانواده‌دوست» از سرمایه‌گذاری در خدمات کودک و جوان تا فرصت‌های مشارکت با کاهش نرخ جرائم و ارتقای «کارایی جمعی» محله هم‌بسته‌اند؛ نتیجه‌ای که دلالت ضمنی بر نقش اساسی سازوکارهای حمایت اجتماعی/ فضایی در تقویت اعتماد و احساس امنیت دارد (Rukus & Warner, 2013). در مقیاس فضاهای عمومی، کوهن و همکاران در یک «آزمایش طبیعی» نشان می‌دهند نصب «مناطق بدنسازی خانوادگی» در پارک‌ها مشارکت گروه‌های جدید را افزایش می‌دهد.

در سطح مفهومی، مرورهای تحلیلی تازه‌تری تلاش کرده‌اند مضمون «شهر خانواده‌دوست» را از یک شعار نرم به یک بسته سیاستی - فضایی قابل اجرا بدل کنند. دریندا در سال ۲۰۱۸ با کاوش واژه‌نامه و مضامین تکرارشونده، «حقوق خانواده، حکمرانی مشارکتی، و طراحی محیطی پاسخ‌گو به چرخه عمر خانواده» را به‌عنوان ارکان سازنده‌ی این ایده صورت‌بندی می‌کند؛ اما هم‌چنان بر فقر ابزارهای

تعریف	منبع
در حقوق، خانواده به واحدی اجتماعی اطلاق می‌شود که بر پایه ازدواج، نسب یا فرزندخواندگی شکل گرفته و متضمن حقوق و تکالیف متقابل اعضا است.	Civil Code of the Islamic Republic of Iran. (n.d.).

هر یک از منظر خاصی کارکردها و چالش‌های خانواده را بررسی کرده‌اند. بر اساس دیدگاه کارکردگرایانه دورکیم و مالینوفسکی در سال ۱۸۹۳، خانواده یک مکانیزم ضروری برای حفظ همبستگی اجتماعی و بازتولید هنجارهاست. پارسونز و بیلز در سال ۱۹۵۵ این دیدگاه را نظام‌مند کرده و خانواده را نهادی برای جامعه‌پذیری اولیه، تنظیم رفتارها و تثبیت نظم اجتماعی معرفی می‌کنند. مرتن در سال ۱۹۶۸ با ارائه مفهوم کژکارکردها هشدار می‌دهد که همین نهاد می‌تواند در شرایط خاص کارکردهای منفی نیز داشته باشد. در سوی دیگر، بوردیو در سال ۱۹۹۶ خانواده را فضایی برای بازتولید سرمایه نمادین و نابرابری طبقاتی می‌داند و دلفی با رویکرد فمینیستی آن را محل بازتولید روابط قدرت جنسیتی تحلیل می‌کند.

در همین راستا، مدل لایه‌ای ترسیم‌شده در شکل ۲ تلاش می‌کند تصویری جامع‌تر ارائه دهد که نه تنها کارکردهای اجتماعی و فرهنگی خانواده، بلکه بنیان‌های وجودشناختی، ارزش‌های اخلاقی، ساختارهای درونی و پیوند آن با زمینه‌های کلان اجتماعی را همزمان در نظر بگیرد.

همچنین خانواده در جامعه‌شناسی یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی تلقی می‌شود که همزمان نقش «بنیان‌گذار» و «بازتاب‌دهنده» ساختار اجتماعی را دارد. این نهاد در بستر تحولات تاریخی، اقتصادی و فرهنگی دچار دگرگونی‌های متعددی شده و در نتیجه، جامعه‌شناسان با رویکردهای متفاوتی به تحلیل آن پرداخته‌اند. دورکیم (Durkheim, 1893)، مالینوفسکی (Malinowski, 1930)، پارسونز و بیلز (Parsons & Bales, 1955)، مرتن (Merton, 1968)، بوردیو (Bourdieu, 1996)، دلفی (Delphy, 2015)، بک و بک گرنشایم (Beck & Beck-Gernsheim, 2002) و مورگان (Morgan, 2019)

شکل ۲. لایه‌های مهم و اساسی در دیدگاه فلسفی به حوزه خانواده بر اساس مطالعات

می‌کند (Minuchin, 1974). با تأکید بر مرزها و زیرسیستم‌ها استدلال کرد که اختلال در کارکرد این زیرسیستم‌ها می‌تواند به بروز تعارض و آسیب منجر شود. آینسورث (Ainsworth, 1989) از منظر روان‌شناسی رشد، اهمیت تعاملات اولیه والد-کودک را در شکل‌گیری دلبستگی ایمن برجسته ساخت، در حالی که اریکسون

در ادامه رویکردهای جامعه‌شناختی، روان‌شناسی نیز خانواده را نه یک واحد صرفاً حقوقی یا سکونت، بلکه شبکه‌ای هیجانی و تعاملی می‌داند که انسجام آن در گرو کیفیت روابط و الگوهای ارتباطی اعضاست (Bowen, 1978). با نظریه سیستم‌های خانواده نشان داد که هر تغییر در یک عضو زنجیره‌ای از واکنش‌ها در کل نظام ایجاد

برآیند دیدگاه‌های روان‌شناختی در تصویر شماره ۳ به‌خوبی نشان می‌دهد که خانواده را باید همزمان از سه زاویه مکمل در نظر گرفت: نخست، نظریه سیستم‌های خانواده که بر پویایی متقابل، مرزها و نقش زیرسیستم‌ها تأکید دارد و خانواده را شبکه‌ای باز و در تعامل مداوم با محیط معرفی می‌کند (Bowen, 1978; Minuchin, 1974). دوم، روان‌شناسی رشد که نقش بنیادین خانواده در شکل‌گیری دلبستگی ایمن، عبور موفق از مراحل رشدی و پاسخ به نیازهای سنی اعضا را برجسته می‌سازد (Ainsworth, 1989; Erikson, 1963; Berk, 2018). سوم، روان‌شناسی بالینی که کیفیت ساختار و روابط خانوادگی را به‌طور مستقیم با سلامت روان، حمایت هیجانی، کاهش تعارض و افزایش انعطاف‌پذیری روانی پیوند می‌دهد (Satir, 1983; Gottman, 1999; Walsh, 2016). این سه رویکرد اگرچه هر یک بر جنبه‌ای خاص تمرکز دارند، اما در ترکیب خود تصویری چندوجهی می‌سازند که خانواده را نه فقط به‌مثابه نهادی اجتماعی یا حقوقی، بلکه به‌عنوان سیستمی روان‌شناختی با کارکردهای رشدی، هیجانی و درمانی بازنمایی می‌کند.

(Erikson, 1963) خانواده را بستری برای عبور موفق از مراحل هویت‌یابی و تحول روانی-اجتماعی معرفی می‌کند. برک (Berk, 2018) نیز خانواده را کانون اصلی پرورش مهارت‌های اجتماعی و هیجانی در کودکی می‌داند. ساتیر (Satir, 1983) نقش الگوهای ارتباطی در سلامت هیجانی خانواده را تحلیل کرده و گاتمن (Gottman, 1999) نشان داده است که کیفیت روابط زناشویی شاخصی مهم برای پیش‌بینی ثبات یا فروپاشی خانواده است. والش (Walsh, 2016) با رویکرد بالینی بر این نکته تأکید می‌کند که خانواده می‌تواند منبع تاب‌آوری و حمایت روانی یا بالعکس منبع فشار و آسیب روان‌شناختی باشد. از سوی دیگر، نظریه‌پردازانی چون بکر (Becker, 1991) و کارتر و مک‌گولدریک (Carter & McGoldrick, 2005) خانواده را به‌عنوان سیستمی پویا در بستر چرخه زندگی و تعاملات بین‌نسلی بررسی کرده‌اند. این مجموعه دیدگاه‌ها نشان می‌دهد که فهم خانواده در روان‌شناسی نیازمند رویکردی چندلایه است که ابعاد هیجانی، رشدی، ارتباطی و بالینی را همزمان دربرگیرد.

شکل ۳. لایه‌های مهم و اساسی در دیدگاه روانشناسی به حوزه خانواده بر اساس مطالعات

حمل‌ونقل و خدمات شهری لحاظ کند. پژوهش‌های بین‌المللی نشان داده‌اند که شهرهای خانواده‌محور، با ایجاد فضاهای ایمن برای کودکان، مسیرهای دسترسی مناسب برای سالمندان و والدین، و تسهیلات اجتماعی برای تقویت روابط خانوادگی، کیفیت زندگی شهری را به‌طور چشمگیری ارتقا می‌دهند (Freeman & Tranter, 2011; Karsten, 2015).

۳-۲- مفهوم خانواده در حوزه طراحی شهری

خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، نقشی کلیدی در شکل‌گیری سبک زندگی، الگوهای مصرف، و تعاملات اجتماعی شهروندان ایفا می‌کند. طراحی شهری زمانی می‌تواند پایدار و عدالت‌محور باشد که نیازهای متنوع خانواده‌ها را در برنامه‌ریزی فضاهای عمومی، مسکن،

تجربه‌ها جنبه‌ای ذهنی و شخصی دارند و فرد آن‌ها را به صورت لحظه‌ای و درونی تجربه می‌کند. احساسات همواره تنها یک حالت ذهنی ساده نیستند، بلکه با تغییرات زیستی و بدنی همراه‌اند. برای نمونه:

در هنگام ترس، ضربان قلب بالا می‌رود، تنفس سریع‌تر می‌شود و سطح هورمون آدرنالین افزایش می‌یابد. در هنگام شادی، عضلات صورت منقبض شده و لبخند شکل می‌گیرد و هورمون‌هایی مانند دوپامین و سروتونین ترشح می‌شوند (Barrett et al., 2019). در همین راستا، احساسات جمعی به هیجاناتی اطلاق می‌شود که نه در سطح فردی صرف، بلکه در بستر گروه‌ها، جوامع یا اجتماعات انسانی شکل می‌گیرند و به‌طور مشترک توسط اعضای آن‌ها تجربه، بازتاب و بازتولید می‌شوند (Von Scheve & Salmela, 2014). برخلاف احساسات فردی که درونی و ذهنی‌اند، احساسات جمعی در محیط و جامعه ماهیتی میان‌ذهنی (Intersubjective) و اجتماعی دارند؛

به این معنا که در جریان تعاملات گروهی و از طریق فرایندهای ارتباطی، فرهنگی و نمادین به وجود می‌آیند (Bar-Tal et al., 2007). این احساسات می‌توانند مثبت باشند، مانند شادی ناشی از یک پیروزی ورزشی ملی، یا منفی، مانند سوگ و خشم ناشی از فجایع طبیعی یا سیاسی (Smith et al., 2007). در تصویر شماره ۴، فرایند شکل‌گیری احساس جمعی بر اساس گردآوری نظریات روان‌شناسی به تصویر کشیده شده است.

از سوی دیگر، محیط ساخته‌شده و طراحی کالبدی شهر تأثیر مستقیمی بر فرایندهای تربیتی، سلامت جسمی و روانی و انسجام خانوادگی دارد. مطالعاتی در حوزه شهر دوستدار خانواده نشان داده‌اند که دسترسی به پارک‌ها، فضاهای سبز، مراکز فرهنگی و آموزشی نه تنها به ارتقای سلامت جسمی و روانی کودکان کمک می‌کند، بلکه موجب تقویت سرمایه اجتماعی خانواده‌ها و افزایش حس تعلق به محله نیز می‌شود (Riggio, 2002; Maas et al., 2009).

این یافته‌ها نشان می‌دهند که طراحی شهری نباید صرفاً در خدمت توسعه کالبدی یا اقتصادی باشد، بلکه باید به‌عنوان بستری برای بازتولید روابط اجتماعی و حمایت از خانواده دیده شود. با این حال، مرور نظام‌مند ادبیات علمی نشان می‌دهد که علی‌رغم اهمیت بنیادین خانواده در ساختار اجتماعی شهر، توجه به آن در حوزه طراحی شهری بسیار محدود بوده است. بخش عمده‌ای از پژوهش‌ها بر ابعاد کالبدی و فناوری متمرکز شده‌اند، در حالی که مطالعات اندکی به بررسی رابطه دوسویه میان خانواده و محیط شهری پرداخته‌اند (Galea & Vlahov, 2005; UN-Habitat, 2020).

۳-۳- مفهوم احساسات و عواطف جمعی و مشترک (ارتباط با حوزه علوم محیطی)

احساس به تجربه‌های روانی و ذهنی انسان گفته می‌شود که در واکنش به محرک‌های بیرونی (مثل یک اتفاق، یک چهره، یک صدا) یا محرک‌های درونی (مثل یادآوری یک خاطره، افکار و باورها) پدید می‌آیند. این

شکل ۴. فرایند شکل‌گیری و پیامدهای احساس جمعی بر اساس جمع‌آوری نظریات روانشناسی هیجان

۴- روش پژوهش

۴-۱- کتاب‌سنجی کل حوزه خانواده

به منظور تبیین دقیق جایگاه و مفهوم حوزه خانواده در مطالعات علمی و ایجاد پشتوانه نظری برای درک درست مفهوم خانواده و اتصال مناسب به مدل مفهومی نهایی، در گام نخست یک تحلیل کتاب‌سنجی بر ادبیات منتشرشده در حوزه مفهوم خانواده، در دو رشته کلیدی جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، انجام شد. کتاب‌سنجی به‌عنوان روشی کمی-تحلیلی، این امکان را فراهم می‌آورد که ضمن سنجش حجم و روند تولید علمی، نقشه دانش حوزه ترسیم شود، نویسندگان و مجلات شاخص شناسایی گردند، پیوندهای استنادی و موضوعی آشکار شوند، و خوشه‌های مفهومی اصلی استخراج شوند. برای این منظور، داده‌ها از دو پایگاه جامع و معتبر Scopus و Web of Science بازپایی شدند تا پوشش حداکثری منابع علمی تضمین شود. جست‌وجوی اولیه با استفاده از مجموعه‌ای از کلیدواژه‌های مرتبط با «خانواده» و مترادف‌های آن در حوزه علوم اجتماعی و رفتار انجام گرفت. نتایج خام پس از پالایش و حذف موارد نامرتب، وارد نرم‌افزار VOSviewer شد و تحلیل‌های جامع و گسترده شامل هم‌واژگانی و خوشه‌بندی موضوعی روی آن صورت گرفت. خروجی این تحلیل شامل نقشه‌های بصری پیوند مفهومی، شبکه هم‌رخدادی واژگان کلیدی، و خوشه‌های اصلی موضوعی است که مجموعه‌ای از تعاریف، ابعاد، کارکردها و رویکردهای نظری خانواده را آشکار می‌کند.

۴-۲- کتاب‌سنجی حوزه خانواده در شهر

برای روشن ساختن جایگاه خانواده در حوزه مطالعات محیطی و بازنمایی پیوندهای آن با مفاهیمی چون پایداری، زیست‌بوم انسانی و رفتارهای سازگار با محیط، تحلیلی کتاب‌سنجی ویژه این حوزه صورت گرفت. در این مرحله تلاش شد تا چشم‌اندازی از نحوه بازتاب و کارکرد خانواده در پژوهش‌های مرتبط با محیط زیست و تغییرات اقلیمی ترسیم شود. داده‌های مورد نیاز از دو پایگاه معتبر Scopus و Web of Science گردآوری گردید تا پوشش زمانی و

موضوعی گسترده‌ای حاصل شود. کلیدواژه‌ها ترکیبی از مفاهیم بنیادین «خانواده» و اصطلاحات تخصصی محیطی نظیر «پایداری اجتماعی»، «مصرف پایدار»، «رفتارهای محیط‌زیست‌گرایانه»، و «آموزش محیطی» بودند. پس از پالایش نتایج و حذف موارد غیرمرتبط، مقالات منتخب با بهره‌گیری از نرم‌افزار VOSviewer تحلیل شدند.

۴-۳- مرور نظام‌مند حوزه احساسات جمعی در

طراحی شهری

این بخش از پژوهش با هدف تحلیل و شناسایی مولفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با «احساسات جمعی و خانواده در طراحی شهری» طراحی شده است. به دلیل نوظهور بودن موضوع و کمبود مطالعات در این زمینه، فرایند مرور نظام‌مند با رویکردی تلفیقی و استقرایی پیش رفت تا بتواند هم از ظرفیت‌های پژوهش‌های موجود بهره گیرد و هم چارچوب مفهومی بومی و کاربردی برای تحلیل شهری فراهم سازد. در گام نخست، مرور نظام‌مند منابع علمی بین‌المللی و داخلی با هدف تدوین چارچوبی مفهومی برای «طراحی شهری با تاکید بر احساسات جمعی» صورت گرفت.

برای این منظور، جستجوی هدفمند در پایگاه‌های معتبر علمی بین‌المللی شامل Web of Science، Scopus و Google Scholar و همچنین در پایگاه‌های داخلی از جمله نورمگز، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، سیویلیکا و مگ‌ایران انجام شد. بازه زمانی جستجو سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۴ (۱۶ سال اخیر) بود تا هم ادبیات نظری معاصر و هم تجربه‌های سیاستی جدید پوشش داده شود (شکل شماره ۵).

کلیدواژه‌های جستجو به‌صورت ترکیبی از واژگان فارسی و معادل‌های انگلیسی طراحی شدند، از جمله:

- ۱- «احساسات جمعی»، «هیجان‌های اجتماعی»، «احساسات مشترک»، «طراحی شهری احساس‌محور»
- ۲- و معادل‌های انگلیسی آن‌ها مانند Collective Emotions, Social Emotions, Shared Emotional Experience, Group Emotions

شکل ۵. نمودار جریان غربالگری و انتخاب مطالعات در احساسات جمعی در طراحی شهری

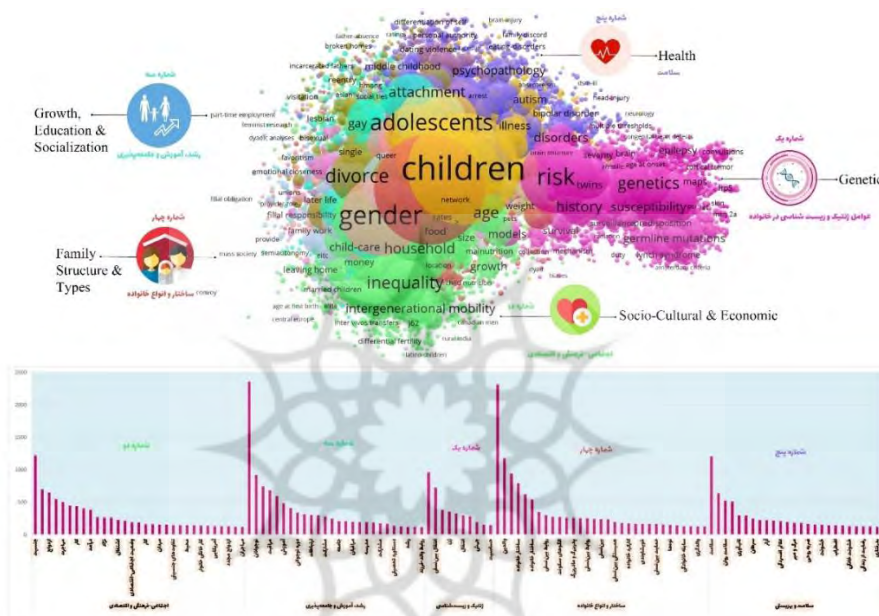
معیارهای شمول شامل تمرکز پژوهش بر احساسات جمعی در فضاهای شهری، برخورداری از پشتوانه نظری روشن، و انتشار در بازه‌ی زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴ بودند. همچنین معیارهای حذف شامل نداشتن ارتباط با محیط شهری، بررسی صرفاً فردی هیجانات، و ضعف در چارچوب نظری بود. در نهایت، ۲۵ مقاله علمی-پژوهشی از نوع کیفی، کمی و نظری با محوریت فضاهای شهری در مقیاس‌های محله‌ای تا کلان‌شهری انتخاب شدند. برای تحلیل این منابع از روش تحلیل محتوای کیفی و کدگذاری باز در نرم‌افزار MAXQDA بهره گرفته شد تا مضامین کلیدی به صورت نظام‌مند استخراج شوند. برای اطمینان از پایایی فرایند کدگذاری، توافق میان کدگذاران توسط دو کارشناس مستقل بررسی شد که ضریب توافق Cohen's Kappa برابر با ۰.۸۴ (معادل ۸۴٪) محاسبه گردید.

در مجموع، تعداد ۸۵ عنوان علمی و پژوهشی در مرحله نخست جست‌وجو و شناسایی استخراج شد. این فرایند مطابق با دستورالعمل مدل پریزما (PRISMA) در سه گام «شناسایی، غربالگری و شمول نهایی» انجام گرفت. در مرحله نخست، یعنی شناسایی، ۱۵ عنوان به دلیل تکراری بودن در پایگاه‌های مختلف (به‌ویژه ناشی از هم‌پوشانی میان Scopus و Web of Science) حذف گردید. در مرحله دوم (غربالگری عنوان و چکیده)، ۳۵ مقاله کنار گذاشته شد؛ زیرا با وجود پرداختن به موضوع هیجان یا احساس، ارتباط مستقیمی با مفهوم «احساسات جمعی در بستر شهری» نداشتند و عمدتاً به جنبه‌های فردی یا روان‌شناختی غیرمکانی محدود بودند. در مرحله سوم (بررسی متن کامل)، ۱۰ مقاله دیگر نیز به دلیل فقدان انسجام نظری یا عدم انطباق با معیارهای پژوهش حذف شدند.

۵- یافته‌های پژوهش و بحث

۵-۱- مرحله یک: کتاب‌سنجی کل حوزه خانواده

شکل شماره ۶، کلیدواژه‌های حوزه «خانواده» را نشان می‌دهد. نتایج تحلیل نشان می‌دهد که پنج خوشه اصلی قابل شناسایی است. خوشه نخست به عوامل ژنتیک و زیست‌شناسی خانواده اختصاص دارد و شامل واژگانی است که به مباحث ژنتیکی و زیست‌شناسی انسانی می‌پردازد

شکل ۶. خوشه‌بندی مفهومی و تحلیل کتاب‌سنجی کلیدواژه‌های حوزه خانواده در پایگاه‌های داده بر اساس تحلیل ۲,۰۴۶,۱۲۱ داده

طراحی محیط‌های شهری اثرگذار است. پس از آن، خوشه «ساختار و انواع خانواده» و «اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی قرار دارند که به ابعاد متنوعی همچون تنوع ساختاری، نقش جنست، ازدواج، طلاق و شرایط اقتصادی اشاره می‌کنند و بنیان تحلیل‌های اجتماعی و فضایی در شهرسازی خانواده‌مبنا را تشکیل می‌دهند (شکل ۶).

بر اساس داده‌های استخراج‌شده از تحلیل کتاب‌سنجی و دسته‌بندی کلیدواژه‌ها در پنج خوشه اصلی، نتایج جدول شماره (۲) نشان می‌دهد که خوشه «رشد، آموزش و جامعه‌پذیری» با بیشترین فراوانی کلیدواژه‌ها (مانند کودکان، نوجوانان، حمایت و مراقبت) جایگاه محوری در مباحث خانواده دارد و به طور مستقیم بر نیازهای فضایی و

جدول ۲. تحلیل ارتباط دسته‌های مفهومی خانواده با مکاتب نظری و کاربرد در طراحی شهری خانواده‌مبنا

مقوله	فراوانی تکرار مقوله در کل	محورهای اصلی / تم	مکاتب و نظریه‌های مرتبط	تحلیل ارتباط با طراحی شهری خانواده‌مبنا بر اساس مطالعات کتاب سنجی بر روی حوزه خانواده در رشته‌های روانشناسی محیطی
اجتماعی- فرهنگی- اقتصادی	۸۸۳۰ خوشه‌های کتاب‌سنجی / دارای ۵۱۳۵ لینک	جنسیت، زنان، ازدواج، طلاق، مهاجرت، فقر، نابرابری، اشتغال، فرهنگ‌پذیری	مکتب کارکردگرایی، نظریه تضاد، فمینیسم، رویکرد سرمایه اجتماعی، نظریه مبادله اجتماعی	این دسته نشان می‌دهد که خانواده علاوه بر بُعد خصوصی، یک نهاد اجتماعی است که بر ساختار فضایی شهر اثر می‌گذارد. در طراحی شهری خانواده‌مبنا، باید به عدالت جنسیتی و فضاهای حمایت‌کننده توجه شود. نظریه کارکردگرایی بر همبستگی اجتماعی و حفظ ساختارها تأکید دارد.

مقوله	فراوانی تکرار مقوله در کل	محورهای اصلی / تم	مکاتب و نظریه‌های مرتبط	تحلیل ارتباط با طراحی شهری خانواده‌مبنا بر اساس مطالعات کتاب سنجی بر روی حوزه خانواده در رشته‌های روانشناسی محیطی
رشد، آموزش و جامعه‌پذیری	۹۹۴۷ در کل خوشه‌های کتاب‌سنجی/ دارای ۱۳۵۶ لینک	کودکان، نوجوانان، حمایت اجتماعی، آموزش، مراقبت، ارتباطات، دلبستگی	نظریه دلبستگی (بالبی)، رویکرد یادگیری اجتماعی (بندورا)، نظریه رشد روانی- اجتماعی	این خوشه به فرایند انتقال ارزش‌ها، مهارت‌ها و هویت اجتماعی از طریق نهاد خانواده و آموزش اشاره دارد. طراحی شهری خانواده‌مبنا باید فضاهایی برای رشد سالم کودکان و نوجوانان، تسهیل ارتباطات اجتماعی و حمایت از مراقبت خانوادگی فراهم کند.
ژنتیک و زیست‌شناسی	۳۸۶۳ در کل خوشه‌های کتاب‌سنجی/ دارای ۳۶۷۵	ژنتیک، انتقال بین‌نسلی، جهش‌ها، ارث، عوامل خطر	مکتب زیست- اجتماعی، نظریه تکامل، رویکرد پزشکی اجتماعی	این دسته بر عوامل بیولوژیکی و ژنتیکی تأثیرگذار بر سلامت و پویایی خانواده متمرکز است. در طراحی شهری، این بعد کمتر مستقیم است اما از طریق سیاست‌های سلامت عمومی، برنامه‌ریزی برای کاهش مواجهه با عوامل خطر و تسهیل دسترسی به خدمات بهداشتی می‌تواند عملیاتی شود.
ساختار و انواع خانواده	۱۱۲۹۴ در کل خوشه‌های کتاب‌سنجی/ دارای ۱۱۵۳ لینک	خانواده، والدین، روابط خانوادگی، فرزندپروری، بین‌نسلی، هم‌خانگی	مکتب کارکردگرایی، نظریه سیستم‌های خانواده (مینوشین)، رویکرد چرخه عمر	این دسته نشان می‌دهد که خانواده‌ها شکل‌ها و ساختارهای متنوعی دارند و طراحی شهری باید پاسخگوی این تنوع باشد. برای مثال، واحدهای مسکونی و فضاهای عمومی باید برای خانواده‌های تک‌والدی، چندنسلی، یا ناتنی نیز مناسب باشند.
سلامت و بهبودی	۶۵۱۳ در کل خوشه‌های کتاب‌سنجی/ دارای ۲۳۶۹ لینک	سلامت، استرس، سلامت روان، افسردگی، تاب‌آوری، خشونت خانگی	رویکرد بوم‌شناختی سلامت (برونفن‌برنز)، نظریه تاب‌آوری، مدل اجتماعی	این خوشه نشان می‌دهد که سلامت جسمی و روانی خانواده به شدت با محیط شهری در ارتباط است. طراحی شهری خانواده‌مبنا باید فضاهایی برای ارتقای سلامت روان، پیشگیری از خشونت خانگی، دسترسی به خدمات درمانی و افزایش تاب‌آوری خانوارها فراهم کند.

۵-۲- مرحله دو: کتاب‌سنجی حوزه خانواده در مطالعات محیطی

نقشه خوشه‌بندی به‌دست‌آمده از تحلیل کتاب‌سنجی نشان می‌دهد که حوزه مطالعات شهری با تمرکز بر خانواده در چهار محور اصلی در حال تکوین است. این چهار لایه (محیط ساخته‌شده خانواده‌محور، سیستم‌های هوشمند شهری، سلامت و عوامل اجتماعی، و زیرساخت‌های سبز) نه به‌صورت جزیره‌های مستقل، بلکه در پیوندی ارگانیک و شبکه‌ای با یکدیگر عمل می‌کنند.

لایه اول: محیط ساخته‌شده و طراحی شهری خانواده‌محور، این خوشه در ادبیات بین‌المللی با جریان‌های (Karsten, 2015)، Child-Friendly Urban Planning (Freeman & Tranter, 2011)، Family-Oriented Urban Design قابل مقایسه است. اهمیت آن در این است که محیط کالبدی می‌تواند امکان یا محدودیت برای تعاملات خانوادگی ایجاد کند. برای نمونه، دسترسی به فضاهای باز و ایمن، رابطه مستقیم با کیفیت زندگی کودکان و والدین دارد (Riggio, 2002). این لایه مبنای نظری سایر خوشه‌ها را فراهم می‌آورد.

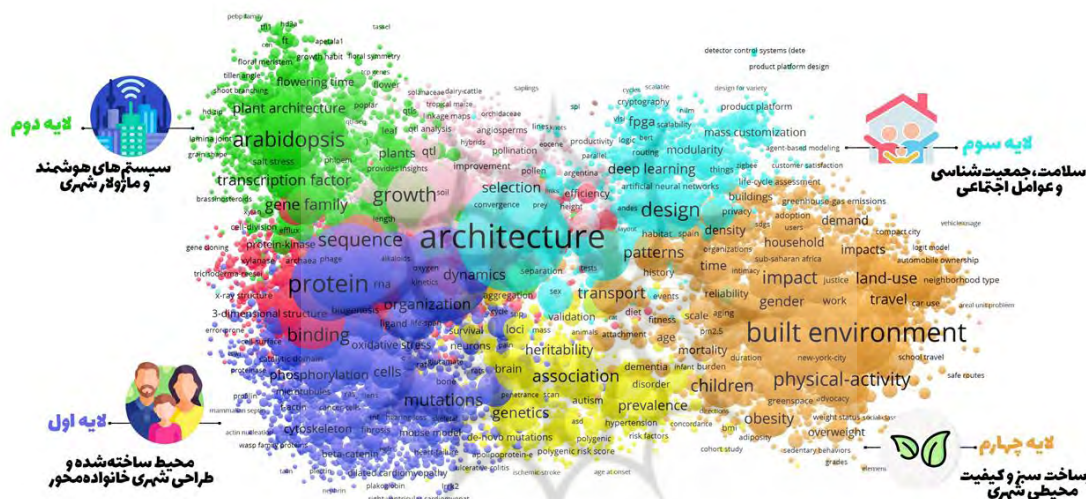
لایه دوم: سیستم‌های هوشمند و مأموریت‌های شهری، ادبیات افرادی همچون (Batty et al., 2012; Hollands, 2015) نشان می‌دهد که فناوری باید در خدمت انسان و خانواده قرار گیرد، نه بالعکس. در این خوشه، موضوعاتی مانند حمل‌ونقل هوشمند، داده‌محوری و پایش شهری به‌عنوان ابزارهایی برای کاهش زمان سفر، ارتقای ایمنی و افزایش رفاه خانوار مطرح شده‌اند. ارتباط نزدیک این لایه با لایه اول تأکید می‌کند که فناوری زمانی معنا دارد که در بهبود محیط خانواده‌محور نقش ایفا کند.

لایه سوم: سلامت، جمعیت‌شناسی و عوامل اجتماعی، این خوشه با ادبیات Social Determinants of Health (Marmot, 2005) هم‌پوشانی دارد. اهمیت این لایه در آن است که طراحی شهری و فناوری بدون در نظر گرفتن پیامدهای سلامت و عدالت اجتماعی ناقص خواهد بود. برای مثال، توزیع نابرابر فضاهای سبز یا دسترسی به خدمات بهداشتی می‌تواند شکاف‌های اجتماعی را بازتولید کند. بنابراین، بعد سلامت باید به‌صورت درون‌زاد در سیاست‌گذاری‌ها لحاظ شود.

لایه چهارم: زیرساخت سبز و کیفیت محیطی شهری، این خوشه بر مباحث Urban Green

و Infrastructure" (Benedict & McMahon, 2006) و "Biophilic Cities" (Beatley, 2010) تکیه دارد. ادبیات علمی نشان داده است که دسترسی به فضاهای سبز نه تنها به بهبود سلامت جسمی و روانی شهروندان کمک می‌کند، بلکه باعث ارتقای سرمایه اجتماعی و احساس تعلق مکانی خانواده‌ها می‌شود (Maas et al., 2009).

نتایج نشان می‌دهد که رویکردهای خانواده‌محور در مطالعات شهری نیازمند چارچوبی بین‌رشته‌ای هستند که معماری، شهرسازی، علوم اجتماعی، سلامت عمومی و فناوری‌های نوین را درهم تنیده ببیند. هر چهار حوزه به‌مثابه اضلاع یک مربع مفهومی عمل می‌کنند که تنها در کنار هم می‌توانند شهری پایدار، عادلانه و خانواده‌محور را

شکل ۷. خوشه‌بندی مفهومی و تحلیل کتاب‌سنجی کلیدواژه‌های حوزه خانواده و مطالعات شهری در پایگاه‌های داده علمی (Web of Science و Scopus) بر اساس تحلیل ۲۶ هزار داده

کلیدواژگان اصلی دارای بیشترین فراوانی در ادبیات علمی پیرامون خانواده و شهرسازی، در چهار مقوله کلان اجتماعی- اقتصادی و جمعیت‌شناسی، خانواده و ساختار خانوادگی، روان‌شناختی- اجتماعی، و سلامت و پزشکی تم‌بندی شدند. در مقوله نخست، مفاهیمی همچون جمعیت و ساختار سنی، مهاجرت، مشارکت اجتماعی و نابرابری اجتماعی- اقتصادی جایگاه برجسته‌ای یافتند. تغییرات جمعیتی و الگوهای سنی خانوارها، نیاز به بازاندیشی در خدمات شهری مانند مهدکودک‌ها، مدارس و مراکز سالمندی را آشکار می‌کند، در حالی که جریان‌های مهاجرت، ترکیب خانوارهای شهری را دگرگون کرده و فشار تازه‌ای بر برنامه‌ریزی مسکن و حمل‌ونقل وارد می‌سازند.

در مقوله دوم که به خانواده و ساختار خانوادگی اختصاص دارد، والدین و فرزندپروری، روابط خانوادگی و بین‌نسلی، و الگوهای ساختاری خانواده (هسته‌ای یا گسترده) به‌عنوان زیرمضامین اصلی ظاهر شدند. طراحی شهری خانواده‌محور باید با نیازهای والدین در مراقبت از کودک و فرزندپروری هم‌ساز باشد؛ از جمله ایجاد فضاهای

تغذیه و سبک زندگی را در بر می‌گیرد. طراحی ناکارآمد شهری و محدودیت در دسترسی به فضاهای ورزشی و مسیرهای پیاده‌روی می‌تواند خطر ابتلا به بیماری‌های غیرواگیر را افزایش دهد. در مقابل، شهرهای پیاده‌محور و دوچرخه‌دوست، سبک زندگی فعال و سالم خانوارها را ارتقا می‌دهند. تغذیه و امنیت غذایی نیز در شهرهای خانواده‌محور اهمیت ویژه‌ای دارند، چرا که وجود بازارچه‌های محلی و دسترسی به غذای سالم، بخشی از کیفیت زندگی شهری را تضمین می‌کند.

سبک زندگی خانواده‌ها، از جمله عادات تغذیه، ورزش و الگوی خواب، به‌طور مستقیم تحت تأثیر کیفیت محیط شهری و زیرساخت‌های کالبدی قرار دارد. در جدول شماره ۳، مقوله‌ها و زیرمقوله‌های استخراج‌شده بر اساس کلیدواژگان پرتکرار، شناسایی و کدگذاری شده‌اند. در این پژوهش، کدگذاری سه‌مرحله‌ای (باز، محوری و انتخابی) بر اساس رویکرد تحلیل مضمون انجام شده است.

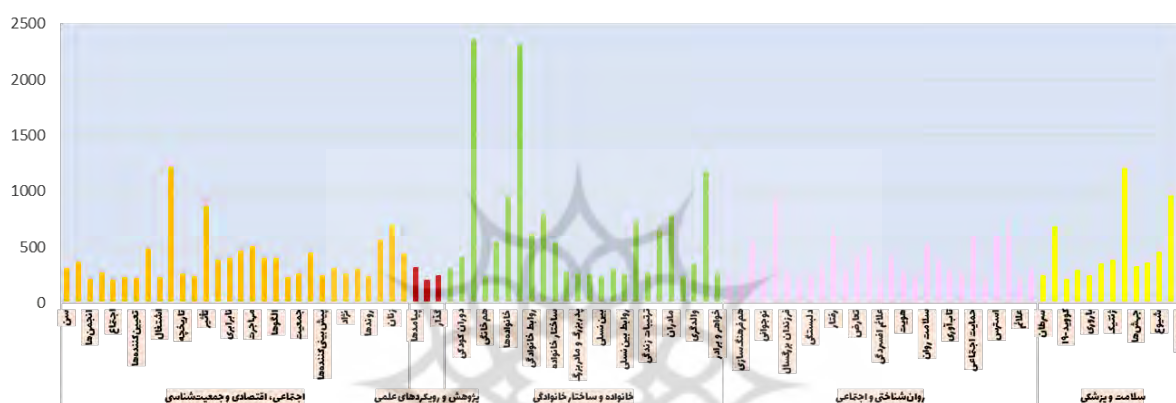
بازی امن، مسیرهای پیاده‌روی مناسب برای کالسکه و دسترسی آسان به خدمات آموزشی. همچنین فضاهای عمومی مانند پارک‌ها و مراکز فرهنگی، بستر تعاملات خانوادگی و تقویت پیوندهای بین‌نسلی را فراهم می‌کنند. مقوله سوم شامل مضامینی از جنس روان‌شناختی و اجتماعی است. در اینجا کلیدواژه‌هایی نظیر سلامت روان، افسردگی و اضطراب، تاب‌آوری اجتماعی و سرمایه اجتماعی پررنگ‌اند. محیط‌های سبز و طراحی شهری آرام‌بخش نقش مهمی در کاهش استرس و ارتقای سلامت روان خانواده‌ها دارند، در حالی که تراکم بالای ساختمانی و کمبود فضاهای باز می‌تواند موجب انزوای اجتماعی و بروز افسردگی شود. طراحی مشارکت‌محور شهرها به تقویت تاب‌آوری اجتماعی خانوارها در برابر بحران‌هایی همچون بلایای طبیعی یا همه‌گیری‌ها کمک می‌کند و سرمایه اجتماعی نیز از طریق تعاملات همسایگی و محلات خانواده‌محور تقویت می‌شود. مقوله چهارم به سلامت و پزشکی مربوط می‌شود و کلیدواژه‌هایی همچون بیماری‌های مزمن، فعالیت بدنی،

جدول ۳. مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها در پیوند با شهرسازی خانواده‌محور بر اساس مطالعه ۲۶ هزار داده در پایگاه‌ها

مقوله کلان	زیرمقوله	سهم تقریبی	پیوند با شهرسازی خانواده‌محور	منبع پیشنهادی
اجتماعی، اقتصادی و جمعیت‌شناسی	جمعیت و ساختار سنی	۶٪	تغییرات جمعیتی و الگوی سنی، نیاز به خدمات شهری متنوع (مهدکودک، مدارس، مراکز سالمندی) را برجسته می‌کند.	(UN-Habitat, 2020)
	مهاجرت و جابجایی	۵٪	مهاجرت داخلی/بین‌المللی ترکیب خانوارها را تغییر می‌دهد و برنامه‌ریزی مسکن و حمل‌ونقل شهری را متأثر می‌سازد.	(Castles et al, 2014)
	مشارکت اجتماعی	۴٪	حضور خانواده‌ها در فعالیت‌های محلی موجب پویایی محلات و افزایش امنیت اجتماعی شهری می‌شود.	(Putnam, 2000)
	نابرابری اجتماعی-اقتصادی	۵٪	توزیع ناعادلانه خدمات شهری (حمل‌ونقل، بهداشت، آموزش) کیفیت زندگی خانواده‌های کم‌درآمد را کاهش می‌دهد.	(Marmot, 2005)
خانواده و ساختار خانوادگی	والدین و فرزندپروری	۸٪	طراحی شهری باید پاسخ‌گوی نیاز والدین در مراقبت از کودک باشد (فضاهای بازی امن، مسیرهای پیاده‌روی مناسب کالسکه).	(Freeman & Tranter, 2011)
	روابط خانوادگی و بین‌نسلی	۷٪	فضاهای عمومی و محلی (پارک‌ها، کتابخانه‌ها) بستر تعاملات خانوادگی و بین‌نسلی را فراهم می‌سازند.	(Karsten, 2015)
	ساختار هسته‌ای و گسترده	۵٪	نوع خانواده (هسته‌ای یا گسترده) الگوی تقاضا برای مسکن و خدمات شهری را شکل می‌دهد.	(Giddens, 2013)
روان‌شناختی و اجتماعی	سلامت روان	۶٪	وجود فضاهای سبز و طراحی آرام‌بخش شهری استرس خانوارها را کاهش می‌دهد.	(Maas et al, 2009)
	افسردگی و اضطراب	۴٪	تراکم بالا و کمبود فضاهای عمومی می‌تواند احساس انزوا و افسردگی در خانواده‌ها ایجاد کند.	(Galea & Vlahov, 2005)
	تاب‌آوری اجتماعی	۶٪	طراحی شهری مشارکت‌محور موجب افزایش تاب‌آوری خانوارها در برابر بحران‌ها (زلزله، کرونا) می‌شود.	(Norris et al, 2008)

عدالت اجتماعی و کاهش نابرابری‌ها، ارتقای سلامت روانی و جسمی، و تقویت پیوندهای خانوادگی و اجتماعی در بستر شهر توجه شود. در مقابل، سیاست‌گذاری شهری هنگامی اثربخش خواهد بود که الگوی طراحی فضایی با ملاحظات فرهنگی، جمعیتی و سلامت‌محور پیوند یابد و نهاد خانواده به‌عنوان محور تصمیم‌گیری‌های شهری در نظر گرفته شود. در شکل شماره ۸ کلیدواژه‌گان اصلی حاصل از تحلیل ۲۶ هزار داده علمی نمایش داده شده است.

در مجموع، این تم‌بندی نشان می‌دهد که مفهوم خانواده در ادبیات علمی مرتبط با شهرسازی در پیوندی میان‌رشته‌ای با ابعاد جمعیتی، ساختاری، روانی-اجتماعی و سلامت قرار گرفته است. چنین رویکردی آشکار می‌سازد که شهر خانواده‌محور نه‌تنها محصول طراحی کالبدی و زیرساخت‌های فیزیکی است، بلکه بر پایه مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی و انسانی شکل می‌گیرد. این هم‌نشینی مفهومی بیانگر آن است که برنامه‌ریزی شهری خانواده‌محور تنها زمانی به تحقق نزدیک می‌شود که به‌صورت تلفیقی به

شکل ۸. کلیدواژه‌های حوزه خانواده و مطالعات شهری در پایگاه‌های داده علمی (Web of Science و Scopus) بر اساس تحلیل ۲۶ هزار داده

به‌عنوان واحدی کوچک‌تر از جامعه، از این تجربه‌های عاطفی برای بازتولید هویت و پیوندهای اجتماعی بهره می‌گیرد.

مقوله دوم یعنی «ایمنی و امنیت هیجانی» با ۲۰ درصد از کل مضامین، نشان‌دهنده آن است که ادراک امنیت روانی و اجتماعی در فضاهای عمومی، یکی از پیش‌شرط‌های اصلی حضور خانواده‌ها در شهر است. همان‌طور که (Carr et al., 1992; Dovey, 2009) تأکید می‌کنند، تجربه امنیت و کاهش اضطراب اجتماعی زمینه‌ای برای اعتماد جمعی و تعاملات پایدارتر فراهم می‌سازد. خانواده‌ها به‌ویژه در شرایط حضور کودکان و سالمندان، بیش از دیگر گروه‌ها نیازمند محیط‌های شهری امن و قابل پیش‌بینی هستند.

«عدالت فضایی و طراحی فراگیر» (با ۱۲ درصد) و «مناسک و آیین‌های اجتماعی» (با ۱۲ درصد) دو مقوله‌ای هستند که با وجود سهم کمتر، اهمیت بنیادین در پیوند احساسات جمعی و خانواده دارند. عدالت فضایی در معنای لوفور (Lefebvre, 1991) و هاروی (Harvey, 2012) به

۵-۳- مرحله سوم: مرور نظام‌مند جامع حوزه

احساسات جمعی در طراحی شهری

یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای کیفی (جدول ۴) نشان می‌دهد که تجربه زیسته شهری در پیوند تنگاتنگ با احساسات جمعی قرار دارد و این پیوند در قالب پنج مقوله کلان بروز یافته است: تجربه عاطفی در فضاهای شهری، ایمنی و امنیت هیجانی، عدالت فضایی و طراحی فراگیر، مناسک و آیین‌های اجتماعی، و کیفیت محیط شهری. بررسی فراوانی‌ها آشکار می‌کند که «تجربه عاطفی در فضاهای شهری» با سهمی معادل ۲۸ درصد، بیشترین اهمیت را در ادبیات علمی داشته است. این یافته با مطالعات (Relph, 1976) و (Von Scheve & Ismer, 2013) همخوانی دارد که بر نقش تعلق مکانی، هویت جمعی و حافظه مشترک در تقویت انسجام اجتماعی تأکید کرده‌اند. تعلق و وابستگی به مکان، نه‌تنها بنیان احساس «ما»ی شهری را شکل می‌دهد، بلکه به‌طور مستقیم در ثبات و پایداری خانواده در بستر شهر تأثیرگذار است؛ زیرا خانواده

مضامین به خوبی آشکار می‌سازند که خانواده در کانون این تجربه‌ها قرار دارد: از تعلق به مکان و امنیت هیجانی گرفته تا عدالت فضایی، آیین‌های اجتماعی و کیفیت محیط زیسته. با وجود این، مرور نظام‌مند منابع نشان داد که پیوند میان خانواده و احساسات جمعی در طراحی شهری هنوز به صورت نظام‌مند و یکپارچه مورد توجه قرار نگرفته است. بنابراین، پژوهش حاضر درصدد پر کردن این خلأ نظری است و بر ضرورت ایجاد چارچوبی تلفیقی تأکید می‌کند که خانواده، احساسات جمعی و شهرسازی را همزمان و در تعامل با یکدیگر تحلیل کند. (جدول شماره ۴)

علاوه بر ابعاد مطرح‌شده، مقایسه درصدها نشان می‌دهد که تجربه عاطفی در فضاهای شهری (۲۸ درصد) و کیفیت محیط شهری (۲۴ درصد) در مجموع بیش از نیمی از فراوانی کدها را به خود اختصاص داده‌اند. این امر بیانگر آن است که بیشتر پژوهش‌های موجود بر ابعاد حسی-عاطفی و کالبدی محیط متمرکز بوده‌اند و ابعاد عدالت فضایی و آیین‌های اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. چنین عدم توازن در ادبیات علمی می‌تواند ناشی از غلبه‌ی رویکردهای روان‌شناختی و طراحی‌محور باشد که بر تجربه فردی و جمعی در محیط‌های شهری تمرکز کرده‌اند (Relph, 1976; Montgomery, 1998)، اما کمتر به ساختارهای قدرت، تبعیض فضایی یا نقش آیین‌ها در انسجام اجتماعی پرداخته‌اند (Harvey, 2012; Collins, 2004).

معنای تضمین حق بر شهر برای تمامی گروه‌هاست؛ در نتیجه، هرگونه تبعیض فضایی بر اساس جنسیت، طبقه یا قومیت می‌تواند کیفیت زندگی خانوارها را به شدت کاهش دهد. مشارکت خانواده‌ها در فرآیندهای سیاست‌گذاری و طراحی، می‌تواند موجب تقویت احساس مالکیت و تعلق در سطح محلی شود.

از سوی دیگر، آیین‌ها و مناسک شهری، همان‌گونه که (Collins, 2004) و (Lynch, 1960) نشان داده‌اند، فضاهایی برای تولید و بازتولید احساسات جمعی فراهم می‌آورند. حضور خانواده‌ها در جشنواره‌ها نه تنها انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند، بلکه فرصت انتقال ارزش‌های به نسل‌های بعدی را نیز فراهم می‌آورد. «کیفیت محیط شهری و تجربه زیسته» با ۲۴ درصد در جایگاه دوم از نظر اهمیت قرار دارد. این مقوله شامل آرامش روانی ناشی از حضور در فضاهای سبز، زیبایی‌شناسی شهری و خلق حس مکان است (Montgomery, 1998; Tuan, 1977). خانواده‌ها بیش از سایر گروه‌ها از کیفیت محیطی شهری تأثیر می‌پذیرند؛ زیرا سلامت روانی و جسمی اعضای خانواده در گرو دسترسی به محیط‌های آرامش‌بخش، ایمن و زیباشناسانه است.

در مجموع، تحلیل جدول نشان می‌دهد که احساسات جمعی در طراحی شهری نه صرفاً پدیده‌ای فرهنگی یا کالبدی، بلکه پدیده‌ای میان‌رشته‌ای است که ابعاد روان‌شناختی، اجتماعی و فضایی را در هم می‌تنند. این

جدول ۴. جدول تحلیل محتوای کیفی: شناسایی مقولات و زیرمقولات مرتبط با طراحی شهری و احساسات جمعی

مقوله	زیرمقوله	تعداد تکرار مقوله به کل مقولات	درصد تکرار مقوله به کل مقولات	منابع
تجربه عاطفی در فضاهای شهری	شکل‌گیری حس تعلق و وابستگی عاطفی به مکان در بستر زندگی روزمره شهری	۲	٪۸	(Von Scheve & Ismer, 2013; Relph, 1976)
	بازتولید هویت جمعی و احساس «ما» در محله‌ها و فضاهای عمومی	۱	٪۴	(Casey, 2000)
	تجربه همبستگی اجتماعی از طریق تعاملات چهره‌به‌چهره در میدان‌ها و فضاهای شهری	۲	٪۸	(Von Scheve & Ismer, 2013)
	بروز سرایت هیجانی در جمع و انتقال حالات احساسی میان کنشگران شهری	۱	٪۴	(Von Scheve & Ismer, 2013)
	نقش حافظه جمعی و خاطرات مشترک در معنا بخشی به مکان‌های شهری	۱	٪۴	(Casey, 2000)
جمع کل مقوله تجربه عاطفی در فضاهای شهری برابر با ۰.۲۸				
آیین و آداب	ادراک امنیت روانی در فضاهای عمومی و خیابان‌ها به عنوان پیش شرط حضور خانواده‌ها	۲	٪۸	(Carr et al, 1992)

مقوله	زیرمقوله	تعداد تکرار مقوله به کل مقولات	درصد تکرار مقوله به کل مقولات	منابع
	کاهش اضطراب اجتماعی ناشی از طراحی فضاهای شفاف و دسترس‌پذیر	۱	٪۴	(Dovey, 2009)
	تقویت اعتماد جمعی و احساس حمایت متقابل در بستر کالبدی شهر	۱	٪۴	(Madanipour, 1996)
	تجربه نبود تهدید و کاهش ادراک از آسیب‌پذیری در محیط‌های شهری امن	۱	٪۴	(Carr et al, 2016)
جمع کل مقوله ایمنی و امنیت هیجانی برابر با ۰.۲۰				
عدالت فضایی و طراحی فراگیر	تضمین دسترسی برابر گروه‌های مختلف اجتماعی به خدمات و فضاهای شهری	۱	٪۴	(Harvey, 2012)
	رفع تبعیض فضایی و حذف موانع ناشی از جنسیت، طبقه یا قومیت در طراحی محیطی	۱	٪۴	(Lefebvre, 1991)
	گسترش فرصت‌های مشارکت اجتماعی خانواده‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری شهری	۱	٪۴	(Fainstein, 2010)
	تحقق حق بر شهر به‌عنوان بنیانی برای عدالت فضایی	۱	٪۴	(Harvey, 2012)
جمع کل مقوله عدالت فضایی و طراحی فراگیر برابر با ۰.۱۲				
مناسک و آیین‌های اجتماعی	سازماندهی و برگزاری رویدادهای شهری و فرهنگی به‌مثابه عامل تقویت احساسات جمعی	۱	٪۴	(Collins, 2004)
	خلق فضاهای همه‌شمول که امکان حضور همزمان گروه‌های متنوع اجتماعی را فراهم می‌کنند	۱	٪۴	(Lynch, 1960)
	برگزاری آیین‌ها و مراسم عمومی که موجب بازتولید انسجام اجتماعی در سطح شهر می‌شوند	۱	٪۴	(Collins, 2004)
	ایجاد بستر برای جشنواره‌ها و کارناوال‌ها به‌عنوان شکل‌های نمادین هیجان جمعی	۱	٪۴	(Vahid Bafandeh et al, 2026)
جمع کل مقوله مناسک و آیین‌های اجتماعی برابر با ۰.۱۲				
کیفیت محیط شهری و تجربه زیسته	ارتقای آرامش روانی و کاهش استرس از طریق طراحی فضاهای سبز و آرامش‌بخش	۲	٪۸	(Montgomery, 1998)
	توجه به زیبایی‌شناسی محیط شهری و تأثیر آن بر تجربه حسی و عاطفی شهروندان	۱	٪۴	(Durkheim, 1995)
	معنا بخشی به مکان‌ها و خلق حس مکان از طریق عناصر کالبدی و اجتماعی	۲	٪۸	(Tuan, 1977)
	بازاندیشی در طراحی حسی و عاطفی شهر به‌منظور تقویت تجربه زیسته خانواده‌ها	۱	٪۴	(Montgomery, 1998)
جمع کل مقوله مناسک و آیین‌های اجتماعی برابر با ۰.۲۴				

مضامینی همچون بازتولید هویت جمعی، تجربه همبستگی اجتماعی، سرایت هیجانی، امنیت روانی و حافظه جمعی، همگی در کنار هم به‌عنوان لایه‌های مکمل تجربه زیسته شهری مطرح شده‌اند.

شکل ۹ ابرواژگان ارائه‌شده بازنمایی دقیقی از مهم‌ترین مفاهیم و کلیدواژه‌های استخراج‌شده در حوزه احساسات جمعی و طراحی شهری است که بر اساس مرور نظام‌مند منابع علمی به‌دست آمده است. در این میان، مفاهیمی چون «حافظه جمعی شهری»، «مشارکت اجتماعی»، «آرامش روانی» و «زیبایی بصری» بیشترین بسامد را داشته‌اند. همچنین در شکل ۱۰ مقوله‌بندی احساسات جمعی در طراحی شهری بر اساس کدگذاری نمایش داده شده است.

بیشترین بسامد را داشته‌اند و بیانگر این هستند که پژوهشگران، شکل‌گیری و پایداری احساسات جمعی را بیش از هر چیز در پیوند با خاطره‌های مشترک، حضور فعال مردم در فرآیندهای شهری، تجربه روانی امن و آرام، و ادراک زیبایی‌شناختی از محیط بررسی کرده‌اند. ترکیب یافته‌های مرور نظام‌مند در سه حوزه احساسات جمعی، خانواده و شهرسازی نشان می‌دهد که علی‌رغم تنوع رویکردها و چارچوب‌های نظری، یک پیوند بنیادین میان این حوزه‌ها وجود دارد که تاکنون کمتر به‌صورت یکپارچه مورد بررسی قرار گرفته است.

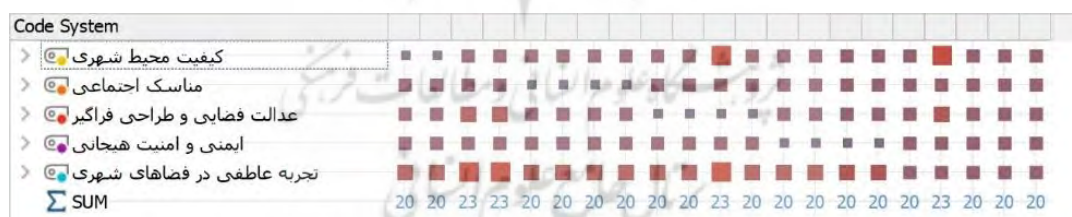
ادبیات مربوط به احساسات جمعی در فضاهای شهری نشان می‌دهد که تجربه‌ی زیسته‌ی افراد در شهر بیش از آن‌که صرفاً تحت تأثیر ویژگی‌های کالبدی یا خدماتی باشد، بر بستر هیجان‌ها، عواطف و ادراکات مشترک شکل می‌گیرد. عناصری همچون تعلق مکانی، اعتماد جمعی، حافظه جمعی و امنیت هیجانی نه‌تنها کیفیت حضور در شهر را ارتقا می‌دهند، بلکه به انسجام یا واگرایی اجتماعی نیز جهت می‌بخشند (Von Scheve & Ismer, 2013; Relph, 1976; Montgomery, 1998; Casey, 2000; Thrift, 2004; Amin & Thrift, 2002; Lynch, 1960).

شکل ۹. ابرواژگان احساسات جمعی در طراحی شهری

داده‌های ترسیم‌شده در نمودار علاوه بر نمایش توزیع فراوانی هر مقوله، بیانگر آن هستند که هیجان و عاطفه در شهر واجد کارکردی ساختاری‌اند؛ بدین معنا که می‌توانند هم انسجام اجتماعی را تقویت کنند و هم در صورت غیبت یا ضعف، عاملی برای انزوای فردی و خانوادگی باشند. سهم حافظه جمعی در انتقال احساسات بسیار مهم است. تصویر ابرواژگان ارائه‌شده بازنمایی دقیقی از مهم‌ترین مفاهیم و کلیدواژه‌های استخراج‌شده در حوزه احساسات جمعی و طراحی شهری است که بر اساس مرور نظام‌مند منابع علمی به‌دست آمده است.

در این میان، مفاهیمی چون «حافظه جمعی شهری»، «مشارکت اجتماعی»، «آرامش روانی» و «زیبایی بصری»

شکل ۱۰. نقشه مقوله‌بندی احساسات جمعی در طراحی شهری بر اساس کدگذاری در نرم‌افزار مکس کیودا

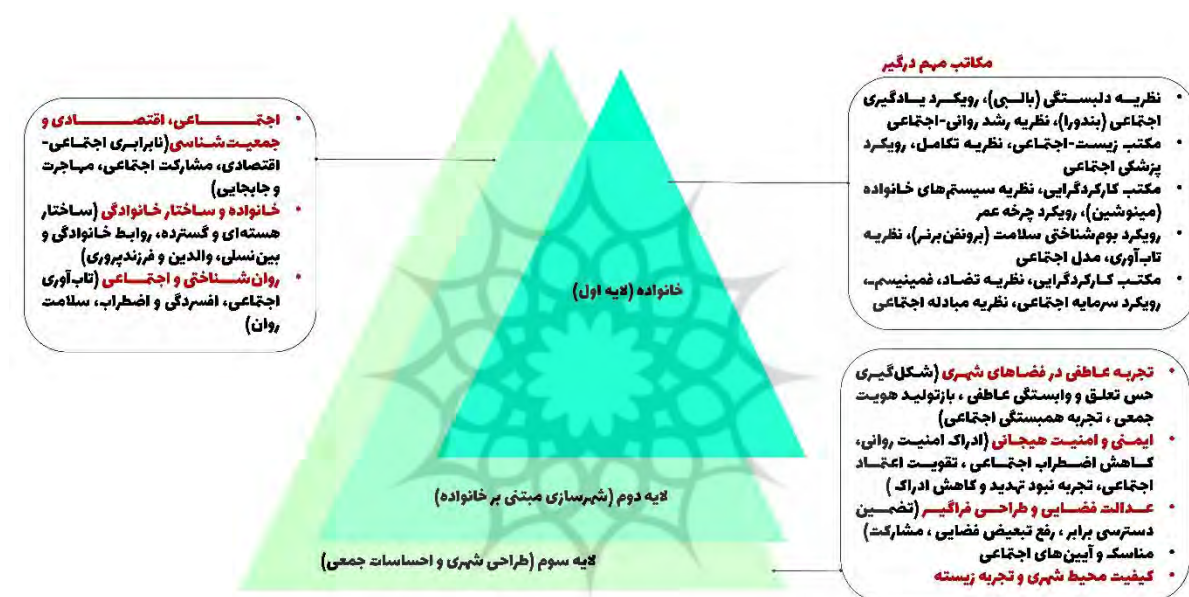
محیطی و طراحی شهری دارند. به بیان دیگر، خانواده صرفاً یک واحد خصوصی و درون‌خانگی نیست، بلکه نهادی چندلایه است که ابعاد اجتماعی، فرهنگی، زیستی و روانی آن در پیوندی تنگاتنگ با محیط شهری بازتولید می‌شوند (Bronfenbrenner, 1979; Erikson, 1982; Freeman & Tranter, 2011; UN-Habitat, 2020; Norris et al., 2008; Putnam, 2000; Giddens, 1992; Beck, 1997). از منظر شهرسازی نیز روشن است که کیفیت محیطی، عدالت فضایی، و شیوه‌های طراحی و برنامه‌ریزی شهری می‌توانند زمینه‌ساز تجربه‌های مثبت

در سوی دیگر، خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، نقش دوگانه‌ای در تعامل با شهر ایفا می‌کند: از یک‌سو مصرف‌کننده خدمات، فضاها و منابع شهری است، و از سوی دیگر تولیدکننده سرمایه اجتماعی، اعتماد نهادی و تاب‌آوری جمعی به‌شمار می‌رود. مرور پژوهش‌های خانواده‌محور نشان داد که موضوعاتی چون تغییرات جمعیتی، نابرابری‌های اقتصادی و جنسیتی، مهاجرت، سلامت روان، و ساختارهای متنوع خانوادگی (هسته‌ای، گسترده، تک‌والدی) همگی ارتباط مستقیم با شرایط

بی‌اعتمادی، انزوا و فرسایش سرمایه اجتماعی می‌شود (Lefebvre, 1991; Harvey, 1996; Jacobs, 1961; Gehl, 2010; Soja, 2010; Carr et al., 1992; Sandercock, 2003).

نتیجه‌ی این ترکیب سه‌جانبه آن است که نمی‌توان هیچ‌یک از این ابعاد را به‌طور مستقل توضیح داد. مدل سه‌جزئی پیشنهادی بیانگر یک رابطه‌ی چرخه‌ای و دیالکتیکی میان خانواده، احساسات جمعی و طراحی شهری است. در شکل ۱۱ مدل مفهومی در پیوند سه موضوع خانواده، احساسات جمعی و شهرسازی بیان شده است.

عاطفی و خانوادگی باشند یا برعکس، نابرابری‌ها و گسست‌های اجتماعی را تشدید کنند. شهر نه تنها ظرف کالبدی برای زندگی روزمره است، بلکه بستری پویا برای شکل‌گیری هیجانات جمعی و بازتعریف روابط خانوادگی محسوب می‌شود. ادبیات شهرسازی و نظریه‌های فضا نشان داده‌اند که فضاهای عمومی، دسترسی برابر به خدمات، و مشارکت مدنی در فرایندهای برنامه‌ریزی می‌تواند به شکل‌گیری حس تعلق، امنیت و عدالت اجتماعی یاری رساند، در حالی که کمبود این مؤلفه‌ها اغلب منجر به

شکل ۱۱. مدل مفهومی نهایی تبیین سازوکارهای اثرگذاری طراحی شهری خانواده‌محور بر احساسات جمعی

کیفیت روابط درون خانواده نیز به‌شدت از شرایط فضایی، دسترسی به امکانات و عدالت محیطی تأثیر می‌گیرد. شایان ذکر است از آنجا که نرم‌افزار VOSviewer عمدتاً برای تحلیل داده‌های انگلیسی‌زبان طراحی شده است، امکان تحلیل جامع مقالات فارسی در این پژوهش محدود بوده است.

از سوی دیگر، احساسات جمعی به‌عنوان لایه‌ای ناملموس اما بنیادین، بنیان تجربه زیسته از شهر را شکل می‌دهند. عناصری چون تعلق مکانی، اعتماد اجتماعی، امنیت هیجانی و حافظه جمعی تنها ادراکات فردی نیستند، بلکه محصول تعاملات روزمره در فضاهای عمومی‌اند که کیفیت زندگی شهری را بازتعریف می‌کنند. زمانی که

۶- نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با ترکیب سه جریان اصلی خانواده، احساسات جمعی و طراحی شهری کوشید تا چشم‌اندازی یکپارچه از حیات شهری معاصر ارائه دهد. تحلیل‌ها نشان داد که حیات شهری را نمی‌توان صرفاً در قالب کالبد یا کارکردهای خدماتی توضیح داد، بلکه باید آن را محصولی اجتماعی، عاطفی و چندسطحی دانست که در بستر آن روابط انسانی، هیجانات مشترک و ساختارهای نهادی با یکدیگر گره می‌خورند. خانواده در این میان نقش قانونی دارد؛ نهادهای که هم از محیط شهری تأثیر می‌پذیرد و هم بر آن تأثیر می‌گذارد. خانواده به‌عنوان منبع جامعه‌پذیری، انتقال ارزش‌ها، و تولید سرمایه اجتماعی عمل می‌کند و

۱۰- بیانیه دسترسی داده‌ها

نویسندگان اعلام می‌دارند که برای افزایش شفافیت، داده‌ها بنا به درخواست در دسترس قرار خواهند گرفت.

۱۱- عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

۱۲- قدردانی

ما از همه افراد برای مشاوره علمی در این مقاله سپاس‌گزاریم.

۱۳- پی‌نوشت‌ها

- 1- Identity bond
- 2- Collective emotions
- 3- Superblock
- 4- New Urbanism
- 5- Family Fitness Zones

References

- 1) Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709–716.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.4.709>
- 2) Ahmadi, M., Ansari, M., & Bemanian, M. (2021). Geometric data mining and shape grammar of relationship between house and Islamic-Iranian lifestyle. *Naqshejahan- Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*, 11(1), 1–14. [In Persian]
https://bsnt.modares.ac.ir/article_901.html?lang=en
- 3) Alborzi, P., Soltanzadeh, H., & Hosseini, S. B. (2024). Explaining the effective components of family shopping experience and the architecture of family-friendly commercial complexes. *Nameh-ye Ensanshenasi*, 20(36) [In Persian]
<https://sid.ir/paper/1510354/fa>
- 4) Amid, H. (2010). *Amid Dictionary*. Tehran: Farhang-e Moaser. [In Persian]
- 5) Amin, A., & Thrift, N. (2002). *Cities: Reimagining the urban*. Polity Press.
<https://politybooks.com/bookdetail/?isbn=9780745624129>
- 6) Bar-Tal, D., Halperin, E., & de Rivera, J. (2007). Collective emotions in conflict situations: Societal implications. *Journal of Social Issues*, 63(2), 441–460.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00518.x>

طراحی شهری قادر به برانگیختن احساس امنیت، تعلق و غرور جمعی باشد، انسجام اجتماعی تقویت می‌شود؛ اما هنگامی که فضاها زمینه‌ساز اضطراب، بیگانگی و بی‌اعتمادی شوند، گسست اجتماعی و فرسایش سرمایه اجتماعی بروز می‌کند. بدین ترتیب، احساسات جمعی همچون حلقه‌ی واسطی عمل می‌کنند که تجربه فردی را به تجربه جمعی و در نهایت به انسجام پیوند می‌دهند. در این چرخه، طراحی و برنامه‌ریزی شهری نه تنها بستری کالبدی برای کنش‌های اجتماعی، بلکه سازوکاری تعیین‌کننده برای بازتولید روابط خانوادگی و هیجانات جمعی است. عدالت فضایی، کیفیت فضاهای عمومی، دسترسی برابر به خدمات و مشارکت اجتماعی، عواملی‌اند که می‌توانند همزمان تجربه عاطفی و کیفیت زیست خانوادگی را ارتقا بخشند یا تضعیف کنند. بنابراین، طراحی شهری در این مدل صرفاً ابزار مهندسی و کالبدی نیست، بلکه کنشی اجتماعی-فرهنگی است که ظرفیت جهت‌دهی به حیات جمعی را دارد. با توجه به ماهیت چندبعدی و میان‌رشته‌ای موضوع، پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده به‌جای تمرکز بر یک حوزه منفرد، به بررسی تعاملات متقابل میان خانواده، احساسات جمعی و طراحی شهری بپردازند.

۷- حامیان مالی

مقاله حامی مالی و معنوی نداشته است.

۸- مشارکت نویسندگان

نویسنده اول (وحید بافنده، مانا): مفهوم‌پردازی؛ روش‌شناسی؛ پژوهش/ جمع‌آوری داده؛ تحلیل؛ سامان‌دهی داده‌ها؛ مصورسازی؛ نگارش؛ پیش‌نویس اولیه؛ نگارش-بازبینی و ویرایش؛ مدیریت پروژه. نویسنده دوم (رفیعیان، مجتبی): روش‌شناسی؛ تحلیل؛ اعتبارسنجی؛ نگارش-بازبینی و ویرایش؛ سرپرستی. نویسنده سوم (خاتمی، سیدمهدی): سامان‌دهی داده‌ها؛ منابع؛ نگارش-بازبینی و ویرایش.

۹- بیانیه شفافیت کاربست هوش مصنوعی

در فرایند آماده‌سازی این مقاله، نویسندگان از هوش مصنوعی بهره نگرفته‌اند.

- 7) Barrett, L. F., Adolphs, R., Marsella, S., Martinez, A. M., & Pollak, S. D. (2019). Emotional expressions reconsidered: Challenges to inferring emotion from human facial movements. *Psychological Science in the Public Interest*, 20(1), 1–68. <https://doi.org/10.1177/1529100619832930>
- 8) Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G., & Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481–518. <https://doi.org/10.1140/epjst/e2012-01703-3>
- 9) Beatley, T. (2010). *Biophilic cities: Integrating nature into urban design and planning*. Island Press. <https://islandpress.org/books/biophilic-cities>
- 10) Beck, U. (1997). *The reinvention of politics: Rethinking modernity in the global social order*. Polity Press. <https://politybooks.com/bookdetail/?isbn=9780745621319>
- 11) Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. SAGE Publications. <https://uk.sagepub.com/engb/eur/individualization/book224126>
- 12) Becker, G. S. (1991). *A treatise on the family* (Enlarged Ed.). Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674907027>
- 13) Benedict, M. A., & McMahon, E. T. (2006). *Green infrastructure: Linking landscapes and communities*. Island Press. <https://islandpress.org/books/green-infrastructure>
- 14) Berk, L. E. (2018). *Development through the lifespan* (7th Ed.). Pearson. <https://www.pearson.com/en-us/subjectcatalog/p/development-through-the-lifespan/P200000003326/9780134419695>
- 15) Bourdieu, P. (1996). *The state nobility: Elite schools in the field of power*. Polity Press. <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780804728110/the-state-nobility>
- 16) Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson. <https://archive.org/details/familytherapyinc0000uns>
- 17) Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674224575>
- 18) Burnham, D. H., & Bennett, E. H. (1908). *Plan of Chicago*. Chicago: Commercial Club of Chicago. <https://www.gutenberg.org/ebooks/76669>
- 19) Calthorpe, P. (1993). *The next American metropolis: Ecology, community, and the American dream*. New York: Princeton Architectural Press.
- 20) Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*, 24(1), 1–48. <https://doi.org/10.1080/13574809.2018.1472523>
- 21) Carter, B., & McGoldrick, M. (2005). *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (3rd Ed.). Pearson. <https://www.pearson.com/us/higher-education/program/Carter-Expanded-Family-Life-Cycle-The-Individual-Family-and-Social-Perspectives-3rd-Edition/PGM189614.html>
- 22) Casey, E. S. (2000). *Remembering: A phenomenological study* (2nd Ed.). Indiana University Press. <https://iupress.org/9780253221423/remembering/>
- 23) Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th Ed.). Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-0-230-36639-8>
- 24) Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G., & Stone, A. M. (1992). *Public space*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511520752>
- 25) Carr, S., Zhang, T., & Chan, E. (2016). New perspectives on public space design. *Urban Design International*, 21(1), 1–8. <https://doi.org/10.1057/udi.2015.8>
- 26) Cohen, D. A., Marsh, T., Williamson, S., Golinelli, D., & McKenzie, T. L. (2012). Impact and cost-effectiveness of family fitness zones: a natural experiment in urban public parks. *Health & place*, 18(1), 39–45. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1353829211001821>
- 27) Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press. <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691123898/interaction-ritual-chains>
- 28) Dehkhoda, A. A. (n.d.). *Dehkhoda Dictionary*. Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- 29) Delphy, C. (2015). *Close to home: A materialist analysis of women's oppression*. Verso. <https://www.versobooks.com/en/products/1445-close-to-home>
- 30) Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2018). Advances and open questions in the science of subjective well-being. *Collabra: Psychology*, 4(1), 15. <https://doi.org/10.1525/collabra.115>
- 31) Dovey, K. (2009). *Becoming places: Urbanism/architecture/identity/power*. Routledge. <https://www.routledge.com/Becoming-Places/Dovey/p/book/9780415422535>
- 32) Drianda, R. (2018). Family-friendly cities: A conceptual framework based on recurring themes and policy vocabulary. *Journal of Urban Management*, 7(3), 20–33. <https://doi.org/10.1016/j.jum.2018.04.002>
- 33) Durkheim, E. (1893). *The division of labor in*

- society. Macmillan.
<https://archive.org/details/divisionoflabori00durk>
- 34) Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press.
<https://www.simonandschuster.com/books/The-Elementary-Forms-of-Religious-Life/Emile-Durkheim/9780029079379>
  - 35) Duany, A., Plater-Zyberk, E., & Speck, J. (2000). *Suburban nation: The rise of sprawl and the decline of the American dream*. North Point Press.
<https://archive.org/details/suburbannationri00duan>
  - 36) Eghbalinia, A., & Shuhani, M. (2018). Survey of Perceptual Cognition on Promoting Family Life Quality in the Field of Housing, Case Study of Ilam. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 10(21), 1–9. [In Persian]
https://www.armanshahrjournal.com/article_58550.html?lang=en
  - 37) Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd Ed.). W. W. Norton.
<https://wnnorton.com/books/9780393002612>
  - 38) Erikson, E. H. (1982). *The lifecycle completed*. W. W. Norton.
<https://wnnorton.com/books/9780393317723>
  - 39) Etymonline. (2024). *Family*. Retrieved from
<https://www.etymonline.com/word/family>
  - 40) Fainstein, S. S. (2010). *The just city*. Cornell University Press.
<https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801475369/the-just-city/>
  - 41) Fallah, E. (2024). The impact of economic structure of family on spatial structure of houses (A case study on Yazd city). *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 29(2), 73–86. [In Persian]
<https://doi.org/10.22059/jfaup.2025.388948.673045>
  - 42) Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125–2143.
<https://doi.org/10.1080/00420980120087081>
  - 43) Freeman, C., & Tranter, P. (2011). *Children and their urban environment: Changing worlds*. Routledge.
<https://www.routledge.com/Children-and-their-Urban-Environment/Freeman-Tranter/p/book/9781844078366>
  - 44) Galea, S., & Vlahov, D. (2005). Urban health: Evidence, challenges, and directions. *Annual Review of Public Health*, 26, 341–365.
<https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.26.0213.04.144708>
  - 45) Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press.
<https://islandpress.org/books/cities-for-people>
  - 46) Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space* (J. Koch, Trans.). Island Press.
<https://islandpress.org/books/life-between-buildings>
  - 47) Gharavi Alkhansari, M. (2018). Strategies for flexibility in housing in response to changing family patterns. *Soffeh*, 28(3), 27–50. [In Persian]
https://soffeh.sbu.ac.ir/article_100442.html?lang=en
  - 48) Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Polity Press.
<https://politybooks.com/bookdetail/?isbn=9780745612386>
  - 49) Giddens, A. (2013). *Sociology* (7th Ed.). Polity Press.
<https://politybooks.com/sociology>
  - 50) Gottman, J. (1999). *The marriage clinic: A scientifically based marital therapy*. W. W. Norton.
<https://wnnorton.com/books/9780393702826>
  - 51) Gropius, W. (1935). *The new architecture and the Bauhaus*. London: Faber & Faber.
  - 52) Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). University of Chicago Press.
<https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/O/bo3619875.html>
  - 53) Harvey, D. (1996). *Justice, nature and the geography of difference*. Blackwell.
<https://www.wiley.com/enus/Justice%2C+Nature+and+the+Geography+of+Difference-p-9781557866813>
  - 54) Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Verso.
<https://www.versobooks.com/en/products/1506-rebel-cities>
  - 55) Hollands, R. G. (2015). Critical interventions into the corporate smart city. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(1), 61–77.
<https://doi.org/10.1093/cjres/rsu011>
  - 56) Hosseini, A., Jafarzadeh, T., & Rohban, F. (2016). Residential space syntax for better family members' interaction. *Journal of Housing and Rural Environment*, 35(154), 41–58. [In Persian]
<http://jhre.ir/article-1-999-fa.html>
  - 57) Civil Code of the Islamic Republic of Iran. (n.d.). [In Persian].
<https://faolex.fao.org/docs/pdf/ira206827.pdf>
  - 58) Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
<https://www.randomhousebooks.com/books/89872/>
  - 59) Karsten, L. (2003). Children's use of public space: The gendered world of the playground. *Childhood*, 10(4), 457–473.
<https://doi.org/10.1177/0907568203104005>
  - 60) Karsten, L. (2015). Middle-class childhood and parenting culture in the city: Children's experiences of urban social change. *Children's Geographies*, 13(5), 556–570.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2014.915288>
  - 61) Karsten, L. (2022). Family-centered urbanism: Rethinking compact city policies for children and parents. *Children's Geographies*, 20(3), 303–317.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1767651>
  - 62) Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell.
<https://www.wiley.com/enus/The+Production+of+Space-p-9780631181775>
  - 63) Le Corbusier. (1929). *the city of tomorrow and its planning*. New York: Payson & Clarke.

- 64) Lévi-Strauss, C. (1969). *The elementary structures of kinship*. Beacon Press. <https://archive.org/details/elementarystruct000unse>
- 65) Low, S. M., & Altman, I. (1992). *Place attachment: A conceptual inquiry*. In I. Altman & S. M. Low (Eds.), *Place attachment* (pp. 1–12). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8753-4_1
- 66) Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press. <https://mitpress.mit.edu/9780262620010/the-image-of-the-city/>
- 67) Madanipour, A. (1996). *Design of urban space: An inquiry into a socio-spatial process*. John Wiley & Sons. <https://www.wiley.com/en-us/Design+of+Urban+Space%3A+An+Inquiry+into+a+Socio+Spatial+Process-p-9780471960957>
- 68) Madanipour, A. (2017). *Urban design, space and society*. Bloomsbury. <https://doi.org/10.5040/9781350394612>
- 69) Maas, J., Verheij, R. A., Groenewegen, P. P., de Vries, S., & Spreeuwenberg, P. (2009). Morbidity is related to a green living environment. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(12), 967–973. <https://doi.org/10.1136/jech.2008.079038>
- 70) Malinowski, B. (1930). *The sexual life of savages in northwestern Melanesia*. Routledge. <https://archive.org/details/b20442599>
- 71) Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335–350. <https://doi.org/10.1177/0885412205286160>
- 72) Marmot, M. (2005). *Social determinants of health inequalities*. The Lancet, 365(9464), 1099–1104. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(05\)71146-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)71146-6)
- 73) Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. Free Press. https://archive.org/details/socialtheorysoci00mert_0
- 74) Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674294103>
- 75) Molaei, A., Mohammadzadeh, M., & Medghalchi, L. (2024). Identifying the dimensions and indicators of family-based urbanization in Islamic-Iranian neighborhoods. *Urban Economics and Planning*, 4(4), 90–115. [In Persian] <https://doi.org/10.22034/uep.2024.430285.1445>
- 76) Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Urban Studies*, 35(5), 931–957. <https://doi.org/10.1080/0042098984574>
- 77) Montgomery, J. (2013). *Happy city: Transforming our lives through urban design*. Farrar, Straus and Giroux. <https://us.macmillan.com/books/9780374533880/happycity>
- 78) Morgan, D. (2019). *Family connections and the family–sociological imagination*. Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-29835-7>
- 79) Nafei, A., Ghafori, R., Eslamian, A., Rezaie, F., Hamzezadeh, H., & Hamedanchi, A. (2025). Explaining the components of a family-friendly city: A qualitative study. *Journal of Urban Ecology Researches*. [In Persian] <https://doi.org/10.30473/GRUP.2025.7294.0.2896>
- 80) Norouzi M, Ghafourian M, Barzegar Z. (2024). Identifying the Model of Social-Climatic Expansible Housing with Emphasis on Family Growth (Case Study: Hamadan City). *JRIA*. 12(1), 79-94. doi:10.61186/jria.12.1.5. [In Persian] <http://jria.iust.ac.ir/article-1-1716-fa.html>
- 81) Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- 82) Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). *Family, socialization and interaction process*. Free Press. <https://archive.org/details/familysocializat000parsons>
- 83) Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster. <https://www.simonandschuster.com/books/Bowling-Alone/Robert-D-Putnam/9780743203043>
- 84) Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. Pion. <https://doi.org/10.4324/9780203357630>
- 85) Riggio, E. (2002). Child friendly cities: Good governance in the best interests of the child. *Environment and Urbanization*, 14(2), 45–58. <https://doi.org/10.1177/095624780201400204>
- 86) Rukus, J., & Warner, M. E. (2013). Crime rates and collective efficacy: Exploring the role of family-friendly planning. *Cities*, 31, 37–46. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2012.05.0>
- 87) Sadat, S. A., Taher Tolou Del, M. S., & Saleh Sedghpour, B. (2024). The Impact of Mobility Components on Enhancing Residential Vitality for Families in Housing Complexes: Physical, Semantic and Behavioral Analysis. *Rahpooye Memari-o Shahrsazi*, 3(2), 23–37. [In Persian] https://rau.soore.ac.ir/article_719609.html?lang=en
- 88) Sandercock, L. (2003). *Cosmopolis II: Mongrel cities of the 21st century*. Continuum. <https://www.bloomsbury.com/us/cosmopolis-ii-9780826457218/>
- 89) Satir, V. (1983). *Conjoint family therapy* (3rd Ed.). Science and Behavior Books. <https://archive.org/details/conjointfamilyth0000sati>
- 90) Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1–10.

- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272494409000692>
- 91) Sepe, M. (2017). *Urban design and the bottom line: Optimizing the return on perception*. Routledge. <https://www.routledge.com/Urban-Design-and-the-Bottom-Line-Optimizing-the-Return-on-Perception/Sepe/p/book/9781138239139>
  - 92) Smith, E. R., Seger, C. R., & Mackie, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(3), 431–446. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.3.431>
  - 93) Soja, E. W. (2010). *Seeking spatial justice*. University of Minnesota Press. <https://www.upress.umn.edu/bookdivision/books/seeking-spatial-justice>
  - 94) Strong, B., Cohen, T. F., Strong, C. B., & Yarber, W. L. (2021). *The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society* (15th Ed.). Cengage Learning. <https://www.cengage.com/c/marriage-and-family-experience-15e-strong>
  - 95) Talen, E. (2019). *Design for social sustainability: A framework for creating thriving new communities*. Routledge. <https://www.routledge.com/Design-for-Social-Sustainability-A-Framework-for-Creating-Thriving-New-Communities/Talen/p/book/9780367137492>
  - 96) Thrift, N. (2004). Intensities of feeling: Towards a spatial politics of affect. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 86(1), 57–78. <https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00152.x>
  - 97) Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press. <https://www.upress.umn.edu/bookdivision/books/space-and-place>
  - 98) UN-Habitat. (2020). *World Cities Report 2020: The value of sustainable urbanization*. United Nations Human Settlements Programme. <https://unhabitat.org/World%20Cities%20Report%202020>
  - 99) UN-Habitat. (2022). *World cities report 2022: Envisaging the future of cities*. United Nations Human Settlements Programme. <https://unhabitat.org/world-cities-report>
  - 100) United Nations. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oxford University Press. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
  - 101) Vahid Bafandeh, M., Rafieian, M., & Khatami, S. M. (2026). Family in the urban context: A conceptual framework for shaping family-friendly urban environments in Iran. *Urban Economics and Planning*, 7(2), 124–144. [In Persian] <https://doi.org/10.22034/uep.2025.537755.1681>
  - 102) Van den Berg, M. (2013). City children and gender: The role of policy in the everyday lives of urban children. *Children's Geographies*, 11(3), 303–318. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.812305>
  - 103) Von Scheve, C., & Ismer, S. (2013). Towards a theory of collective emotions. *Emotion Review*, 5(4), 406–413. <https://doi.org/10.1177/1754073913484170>
  - 104) Von Scheve, C., & Salmela, M. (2014). *Collective emotions: Perspectives from psychology, philosophy, and sociology*. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/collective-emotions-9780199659180>
  - 105) Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd Ed.). Guilford Press. <https://www.guilford.com/books/Strengthening-Family-Resilience/Froma-Walsh/9781462522897>
  - 106) Whitzman, C. (2017). *Children and their urban environment: Changing worlds*. London: Routledge.
  - 107) World Health Organization. (1998). *Healthy cities: Promoting health in the urban context*. WHO Regional Publications. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/107208>